

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Lévinas a výchova

Levinas and education

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Mgr. Marek Fajfr Ph.D.

Autor:

Štěpán Mejšner

Praha 2018

Poděkování

Chtěl bych poděkovat za vedení této práce panu Mgr. Marku Fajfrovi Ph.D., který mě vždy dokázal na našich konzultacích správně motivovat a inspirovat. Dále bych chtěl moc poděkovat své rodině za skvělé zázemí během vytváření této práce a také děkuji své přítelkyni, která mi byla během tohoto procesu velkou oporou.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci „Lévinas a výchova“ vypracoval samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 9. 5. 2018

Štěpán Mejšner

Anotace

Tato práce je rozdělena do 6 hlavních kapitol a 8 podkapitol. Práce začíná úvodem, který je vhladem do Lévinasovo díla a života. Práce pokračuje mým pozorováním Lévinasových fenomenologických a ontologických analýz, které vedou ke vztahu k etice. V závěru je shrnutí všech Lévinasových tezí a jejich vyhodnocení: směr etiky k výchově.

Annotation

This bachelor thesis is divided into main 6 chapters and 8 subchapters. The work begins by introduction including insight to Levinas's work a life. The thesis continues with monitoring of the Levinas fenomenological and ontological analysis which leads to relationship with ethics. In the end of thesis is the conclusion of all Levinas's opinions and their evaluation: ethics and its direct to education.

Klíčová slova

Lévinas, etika, ontologie, fenomenologie, výchova, Druhý, vztah, Tvář, Odpovědnost

Keywords

Levinas, ethics, ontology, fenomenology, education, The Other, relationship, The Face, The Responsibility

Obsah

Obsah	5
Seznam zkratk	6
Úvod	7
1. Fenomenologické dialogy „A“	13
1.1. Lenost a strach	13
1.2. Úsilí a únava	14
2. Touha	17
2.1. Cíle a toužení	18
2.2. Metafysická touha	20
3. Poznání a vědění.....	21
4. Svoboda.....	23
4.1. Odpovědnost.....	24
5. Fenomenologické dialogy „B“.....	27
5.1. Řeč a tvář	27
6. Láska jako erotický vztah	30
6.1. Láska plodí život	34
6.2. Od lásky ke společnosti.....	35
Závěr	38
7. Seznam použité literatury	43
7.1. Primární literatura	43
7.2. Elektronické zdroje.....	43
Summary.....	44

Seznam zkratek

Úvod

V této práci se chci pokusit najít Lévinasovské pojetí výchovy resp. jeho možnosti, metody. Byť se na první pohled zdá, že Lévinas téměř kopíruje Husserla a hlavně pak Heideggera, tak tomu tak není, alespoň ne plně. Lévinas používá ontologii a fenomenologii zcela odlišným způsobem. Snaha odhalit nahý pojem a jeho ontologický význam prostupuje jeho celým dílem.

Jako stěžejní Lévinas předkládá ctnosti těchto fenoménů, jejich význam pro dvojici, nikoli pro jedince. S látkou Heideggera se těžce vyrovnává a snaží se ji překlomit k sobě uchopitelné nauce. Mimo jiné i proto, že Lévinas Heideggerovi vyčítá roky 1933-34, kdy se až příliš Heidegger zaobíral Hitlerem. Inspirace Husserlovými a hlavně Heideggerovými texty je v Lévinasových spisech naprosto zřejmá, i když se některých témat a rovin Lévinas nechce dotýkat nebo s nimi nesouhlasí. Nicméně mé zkoumání se netýká jejich komparací ani jejich hodnocení. Přestože jsem si vědom paralel mezi díly těchto autorů, věnuji se výhradně Lévinasovi a jeho dílu. Levinas chce najít vlastní ontologickou fenomenologii. Podle preciznosti textů jako je *Totalita a nekonečno* či významně, pokud se bavíme o hledání vlastního a vyrovnávání se, soudím, že se Lévinasovi jevily látky Husserla a Heideggera strohé, neosobní, snad v tomto smyslu omezující. Lévinas chce vnést klid, harmonii a ukázat, že abstraktní pojmy, které však v rámci života platí a dají se nějakým způsobem uplatňovat – konají se, že tyto pojmy vedou vždy k nějaké relaci. Vedou ke vztahu dvou *bytí*. Tento základní etický vztah ovlivňují právě fenomény různého typu, byť se zpočátku může zdát, že se vztahovostí vůbec nesouvisí.

Mým úkolem v této práci je najít vhodná ontologická a fenomenologická spojení, která mohou souviset se vzděláním, výukou a výchovou. Nejde tedy o didaktiku pedagogiky a její zákonitosti. Hledám společně s Lévinasem pedagogický postoj k *Druhému*, k druhému člověku, který mi naslouchá, slyší mě – vnímá mě. Vstupujeme navzájem k sobě, abychom v rámci výchovy něco společně tvořili nebo bořili.

Lévinasovou devizou jeho filosofie je právě boření ontologicko-fenomenologických mýtů. Převádí tuto filosofickou disciplínu a dává jí úplně jiný rozměr. Lévinasovi se totiž jeví ta původní ontologicko-fenomenologická myšlenka jako příliš drsná, zaujatá, vztahovačná. Snaží se ji protřídít a ukázat jí nový směr.

Sám bych Lévinase bez znalosti fenomenologie chápal jako specificky myslícího humanistu, který proniká do etiky k člověku ze zcela neortodoxního pohledu. Jakoby se

snažil očistit Husserlovské a později Heideggerovské teze a ukázat, že toto pojetí filosofie má i jiné uplatnění a jiný cíl, než se jeví na první pohled.

Konečnost a skrytý význam Lévinasovské filosofie je pro mě velice hluboký. Není to pouhá rozprava o obyčejných, abstraktních pojmech. Není to „filosofování o“.

Lévinas svou filosofii staví po vzoru svých zmíněných předchůdců na jasně daných základech. Jenže Lévinas využívá fenomenologii (a to i ontologickou) k výkladu vztahů. Neomezuje se na bytí a jsoucnost. Lévinas nepozoruje, ale cítí. Zaměřuje svá díla na pohled k někomu, nikoli k věci.

Lévinas tedy, ač stále používá fenomenologii, ač jde po cestě Husserla a Heideggera, tak na konci je vždy poznat Lévinasův etický rukopis. Značka jeho filosofie. Proto když jsem četl a čerpal hlavně z děl *Totalita a Nekonečno* nebo *Existence a ten, kdo existuje*, tak jsem nečetl Heideggera ani Husserla. Ani jeden z nich podle mého názoru nedošel – nepřeklenul fenomenologii k *ethosu*. To nemíním ani zdaleka jako výtku, to však pro mě bylo velmi důležité zjištění vzhledem ke zpracování mé práce. Lévinas nehledá slůvka. Jeho filosofování nekončí výkladem prázdných, nic neříkajících termínů. Každý člověk se v jeho látce může najít. Jeho filosofie skrz ontologickou fenomenologii se skládá ze životních pohybů, ze života samého. Skládá se z životních úseků, které se dějí nereflektovaně, aniž bychom o nich nějak dlouze přemýšleli, či filosoficky uvažovali. Pojmy jako je *Touha*, *Lenost*, *Svoboda* či *Odpovědnost* uchopí Lévinas skrze svou ontologicko-fenomenologickou filosofii a rázem se náš pohled zcela změní.

Proč zrovna Lévinas a *výchova*? Já sám sebe vnímám jako člověka, jako budoucího pedagoga, který kromě odborné připravenosti, především apeluje na vztah k žákovi – k *Druhému*. Celý vztah učitele a žáka se odehrává na nějaké úrovni, kterou si však nastavujeme sami. To, co dovolí učitel a to, co dovolí žák. Nikoli však na úrovni výuky, ale na úrovni *bytí*, na úrovni etické komunikace. Jak moc si obě *bytí* dokáží být blízké; jak moc se k sobě navzájem přiblíží. V tomto směru je pro mě velice podstatné být pro žáka rovnocenným spolupracovníkem, nikoli nadřazeným. Důvěra je pro mě ta největší priorita, protože se pak díky ní odvíjí celý vztah *Já a Druhý* (učitel a žák).

Byť se jí výslovně Lévinas ve svých dílech nedotýká, naznačuje ji a její smysl pomocí jiných, fenomenologických pojmů. Vystává, pro nás, z absolutně jiných životních situací, pohybů či dějů, které bychom na první pohled odsoudili k naprosté absurdnosti. Lévinas naopak na těchto „absurdních“ abstraktech staví celou svou filosofii. Je mi blízký Lévinasův princip: „Pojďme vše převést na nějaký vztah k *Druhému*; udělejme filosofii etičtější a snažme se pochopit skrze *Druhého* i sami sebe.“

Již jsem zmínil, že mezní situací mezi učitelem a žákem je komunikace a to jakékoli úrovně. V rámci Lévinasových textů se však jistě bavíme o ontologické rovině dialogu. Jenže Lévinas se prakticky až na velmi malé výjimky o pedagogice či výchově nezmiňuje. Lévinas není typem filosofa, který by, například po vzoru Jeana Jacquesa Rousseaua, řešil výchovu přednostně, byla by jeho hlavním zájmem. Lévinas se vždy orientuje na něco, co ovlivňuje vztah *Já* a *Druhý*. Klade si za cíl vzbudit v člověku Touhu (jak příznačné) být lepším člověkem; podněcuje zájem o bytí *Druhého*. Lévinasovské pojetí filosofie je „antisobecké“. Snaží se vyhnout sebemenšímu náznaku zákazu, omezení, nařízení. I proto se vyrovnává s Heideggerem. Lévinas ho neodsuzuje, ale staví jeho myšlenky do jiné roviny. I proto jsem si vybral Lévinase.

Lévinas je pro mě inspirací ne profesní, ale lidskou. Jeho chápání lidské fenomenality je pro mě naprosto zásadní. Díky Lévinasovu vhledu do fenomenologie jsem ji pochopil, pronikl do této látky. Ovšem zakončení této látky, tohoto učení spočívá pro mě v daleko hlubší podstatě, než je „prázdné tlachání“ a filosofování „o něčem“. Jeho filosofie je prakticky uchopitelná v běžném životě. Líbí se mi, že je pro člověka motivací ke zlepšení sama sebe bez ohledu na to, jakým profesním či odborným směrem se ubírá.

Je těžké porovnávat Lévinase ani ho porovnávat s filosofy výchovy či pedagogiky. Lévinas se ale podle mého názoru skrze svá fenomenologická zkoumání výchovy nebo učitelství dotýká, i když je jeho zájmem sledovat něco jiného. Vycházím tedy z Lévinasovy etiky, která je pro mě měřítkem prvotního úspěchu napříč všemi profesemi. Protože to, jak se k sobě navzájem chováme, má dopad na celkovou práci a její morálku.

Je těžké vymezit a vystihnout Lévinasovu teorii výchovy, prakticky explicitně neexistuje. Není podaná tak, aby ji bylo možné jednoduše uchopit a reflektovat ji. Čtenář musí procházet jeho texty velice bedlivě a pečlivě, aby zachytil alespoň náznaky, které je možné použít.

Skrze Lévinasovy fenomenologické poznatky, které se týkají například *Touhy*, *Odpovědnosti*, *Svobody* a dalších jiných pojmů, jsem se dostal k náznakům toho, jak by mohla Lévinasova výchova (pedagogika) vypadat, čím by byla zajímavá a jaké by měla hlavní znaky.

Ve své práci vycházím primárně z Lévinasových textů: *Totalita a nekonečno*, *Existence a ten, kdo existuje*, *Etika a nekonečno* a *Být pro druhého*. Všechny tyto texty¹ jsou primárně o vztahu k *Druhému*, který je znázorněn na běžných fenoménech života. Mým úkolem a cílem je vyhledat takové fenomény, které by mohly nebo přímo souvisejí s výchovou či pedagogikou. Jde o hledání pojmů, které na první pohled nesouvisejí přímo s výchovou nebo učitelstvím. Jak jsem již zmínil, Lévinas se těmto problémům, nějaké definici učení, výchovy a pedagogiky primárně nevěnuje – o to těžší pro mě bylo hledání těchto pojmů, které by mohly alespoň vzdáleně korespondovat s Lévinasovou potenciální představou o výchově a pedagogice. Ve své práci bych tedy chtěl představit priority Lévinasovy filosofie, které mě natolik oslovily, že by stálo je použít i jiným způsobem (tedy zakomponovat je do metodiky učitelství), než původně Lévinas zamýšlel.

Lévinas ve svých dílech postupuje velice precizně a metodicky. Mísí více termínů k sobě resp. snaží se je uvést v kontextu, aby čtenář nebyl ochuzen o jakýsi prolog, který je neméně důležitý. Proto pro mě jako pro pozorovatele a člověka, který se snaží Lévinase vyložit trochu jiným směrem, nepopsat jen konkrétní děj, kterým se Lévinas v dané kapitole zabývá, ale ponořit se do problematiky fenoménu z širšího pohledu. Tedy dát do kontextu a vysvětlit sobě i čtenáři postupné proměny fenoménu a jeho fungování v životě. Co Lévinasem interpretovanému fenoménu předchází, co ho ovlivňuje, které další fenomény s ním souvisejí a definují ho. To vše je třeba při výkladu zohlednit, správně popsat a čtenáři podat.

Svou práci strukturuji podle fenoménů, které se mi zdály jako nejzásadnější. A to hlavně pro mě: pro člověka, který je ochotný, ba i je chce využít, používat je. I proto se může na první pohled zdát (se vši pokorou k autorovi), že postupuji jako Lévinas: metodicky, pečlivě, krok po kroku – prostě takovým způsobem, jak on sám píše.

¹ *Etika a nekonečno* je specifický text protkaný Lévinasovou naukou Tóry. Ve spisu *Existence a ten, kdo existuje* se naopak Lévinas vyrovnává s Heideggerem.

Může se zdát, že se v práci o daném tématu příliš věnují sekundárním jevům. To je však velice důležité: neodbíhám, ale naopak „nadbíhám“, aby vše bylo plně popsáno a snadněji pochopeno.

Postupem mé práce bylo jasné, že se Lévinas nenechal inspirovat pouze již zmiňovaným Husserlem a Heideggerem. Lévinas je ovlivněn především antickou filosofií Řeků, ke které naprosto vzhlíží. Z těchto antických filosofů ho zasáhl hlavně Platón, později Plotinos. Platónské ideje, poznávání a princip „jeskyně“, užívá Lévinas i ve své interpretaci poznání i řeči. Přes Descartese, Kanta a dalších klasických filosofů, se nechává Lévinas velice ovlivnit ruskou literaturou, zejména pak Fjodorem Michaljovičem Dostojevským. Právě díky jeho spisům se Lévinas posunul více od ontologie k hledání etiky. Dostojevského názor se přiklání k tomu, že každý z nás nese vinu vůči sobě i vůči druhým, což je i shrnutím Lévinasovy filosofie. Sám Lévinas tuto myšlenku ještě více rozebírá, poodhaluje ji a ze skrytosti nechává vystát její hluboký význam. Díky své výborné znalosti hebrejštiny a hlavně pak Tóry, dává Lévinas své filosofii nejen význam etický ale i teologický. Vždyť sám rozehrává hru ontologie (novodobé metafysiky) ve smyslu kladení si etických otázek na pozadí židovské kultury a nauky.²

Lévinas není obyčejným člověkem, natož filosofem. Jeho život je protkáno zvláštními událostmi, mimořádnými momenty. Už jen to, že přijal francouzské občanství a národnost³ ve svých 25 letech, z něj dělá pozoruhodného člověka – jak sám Lévinas odkazoval k „lesku mluvy“. Přitom však jeho rodiště, litevský Kaunas, bylo na počátku 20. století proruským městem, tedy kultura, literatura byla tímto směrem velice ovlivněna. To i Lévinas sám potvrzuje a na ruskou kulturu se odkazuje. Nejzvláštnější však zůstává již zmíněná láska ke „francouzství“, jeho mluvě a způsobu vyjadřování se (řeči). Avšak obdivuje také německý jazyk. Je to pro něj a jeho filosofii v určitém smyslu „výchozí řeč“, která vzbuzuje něco pravého, pravé proudění myšlenek, vyjádření správnými slovy. Konečně se dá podle Lévinase filosofie uchopit „univerzálním“ jazykem, který je běžně dostupný.

² Dílo *Etika a nekonečno* se z poloviny zabývá pouze výkladem Tóry v souvislosti s velice konkrétními etickými otázkami.

³ LÉVINAS, Emmanuel. *Být pro druhého: (Dva rozhovory)*. Praha: Zvon, 1997, str. 65.

V neposlední řadě nesmím opomenout, že Lévinas je Litevec židovského původu. Byl praktikujícím židem a do jisté míry i judaistou. Jeho filosofie by nebyla tak moc humanistická bez víry, tedy vztahu k Bohu. Tyto okolnosti v Lévinasově životě dost pravděpodobně ovlivnily jeho filosofii vůbec.

Má práce je tedy rozdělena do několika hlavních kapitol, přičemž rozdělují vnější a vnitřní dialogy, které Lévinas fenomenologicky vykládá. Proto jsem ještě před uvedením kapitoly zvolil vytvoření oddílů s názvy Fenomenologické dialogy „A“, které jsou referentem naší samotné mysli, tykají se nás bez nutné přítomnosti *Druhého* a můžeme je plně používat bez jakéhokoli vztahu k jinému bytí. Za to Fenomenologické dialogy „B“ jsou prožitky, či spíše ty dialogy, které přímo utvářejí nějaký vztah. Uvrhují nás do přímého dialogu s *Druhým*. Touto selekcí nemyslím kategorizaci na něco hmatatelného a nehmatatelného, tedy neopatrně nazvat a vlastně tím rozdělit tyto dialogy na něco, co se více pojí s abstraktním a něco, co je více smyslově empirické. Dialog *lenost* v oddílu „A“ je sice více abstraktní, je to pojem, nicméně řeč je de facto také více abstraktním pojmem, byť je zařazena do dialogu „B“, tedy do oddílu, kde je tento dialog prostředkem k *Druhému*. Kdy je tento fenomenologický jev utvářením vztahu. I proto jsou odpovědnost a svoboda zařazeny do dialogu „B“, jakožto Lévinasovy důkazy o tom, že tyto pojmy jsou neindividuální, vyplývají ze vztahu, v kterém se zároveň rodí.

1. Fenomenologické dialogy „A“

Bytí Lévinasovské vs. *bytí* Heideggerovské – i tak by se dalo popsat smýšlení těchto filosofů. Jsou si velice blízko, zdálo by se až, že se kopírují a přeci tomu tak není. Sám Lévinas upozorňuje, že se chce vymanit z područí heideggerovské filosofie, byť z ní zpočátku čerpá. Ale chce se s ní vyrovnat, odhalit její další, skryté možnosti.⁴ Lévinas upozorňuje na fakt, že pokud jsme v ontologickém dialogu s *Druhým* tj. jakkoli se ovlivňujeme, stále to neznamena, že vztah *Ty* a *Já* je stejnoměrný, tudíž že *Já* jsem *Ty* a *Ty* jsi *Já*.⁵ Zde se jasně ukazuje, jak by jako pedagog postupoval – není možné dosáhnout „stejnosti“ učitele a žáka, i když se vzájemně podstatně ovlivňují.⁶

1.1 Lenost a strach

V tomto dialogu hrají roli (nejen) fenomény *únavy* a *lenosti*, jakožto ovlivňovatelů *bytí* – *existence*. Fenomén *únavy*, obzvlášť v dnešní době, je jakýmsi synonymem pro vyhoření. Nechci zde polemizovat, jestli se v případě *únavy* jedná více o problém fyzický, psychický anebo dokonce oba dohromady. V tomto případě zůstává odpověď, že napadá *existenci* samotnou a zároveň utlačuje *touhu* (*désir*). Sám Lévinas říká: „*To, co unavuje, není určitá forma našeho života...únava míří na existenci samu.*“⁷ *Únava*, tedy jako fyzické vysílení, je jakýmsi vztahem mezi existencí, *bytím* člověka v čase a právě jeho privací, která ústí v *ospalost* či *spánek*.

Ovšem, nesmím opomenout začátky těchto příčin. Do soukromí žáka nevidíme, těžko lze hádat. Já jako učitel však mohu přizpůsobit výuku tak, aby ji žáci dokázali zvládnout, ale na druhou stranu, aby to pro ně zůstalo stále výzvou, kterou mají chuť řešit.

Nejdiskutovanějším tématem je *lenost*. Stejně jako je dialog *Já* a *Ty* dualitou, tak stejně tomu tak je u *lenosti* a *existence* – je jakousi smlouvou. *Lenost* ovládá volbu rozhodování, ale není jeho součástí. Jakoby člověk rezignoval. Kvůli čemu? Vše mu funguje: končetiny, srdce, mozek. Nechce však spolupracovat.

⁴ LÉVINAS, Emmanuel. *Existence a ten, kdo existuje*. Praha, 2009, str. 17.

⁵ LÉVINAS, Emmanuel. *Být pro druhého: (Dva rozhovory)*. Praha: Zvon, 1997, str. 42.

⁶ LÉVINAS, Emmanuel. *Existence a ten, kdo existuje*. Praha, 2009, str. 38.

⁷ Tamtéž, str. 20-21.

Lenost je podvědomím, podvědomou *vůlí*, kterou ovládáme my, i když říkáme, že nás „*lenost přepadá*.“ Je naším rozhodnutím, jestli ztratíme vlastní *existenci*. Heidegger popisuje *strach* jako *nicotu*, která vyvěrá z privace samotného *existování* (*existence*).⁸ Tento *strach* (*úzkost*) je též vymezením *bytí*, protože beze strachu a beze strachu z *bytí* resp. o *bytí*, bychom si nemohli být jisti nebo jistě předpokládat, že *existujeme*. Německý fenomenolog svou myšlenku dovedl až k tomu, že strachu připisuje *ospalost* či *spánek*. Lévinas tuto tezi uchopil, vychází z Heideggerovy bytostné *obavy* (*strachu*) o *bytí*, která vede k absolutní *nicotě* a blízkosti smrti. „...*vzývatel nicoty a smrti, zjišťuje uprostřed rozbouřených živlů nezdár svého útěku a osudovost svého poslání, sestoupí do podpalubí lodi a usne*.“⁹ Tato citace se podle mě podobá principu frontového zážitku u Patočky: jde v podstatě o otřesení tváří v tvář samotné smrti.¹⁰

Strach souvisí i s *leností*: bojíme se, protože očekáváme něco, co nám bude nepříjemné a proto to nechceme vykonat – stejně, jako žák nechce konat to, co ho nezajímá, nerozumí tomu a činí mu to psychickou, možná i fyzickou námahu – *bolest*.¹¹

Člověk (žák) má strach z bolesti, kterou mu působí nějaký druh práce. Něco, co ho vytrhává z jeho běžné *existence*, která mu přijde snadnější, rozumnější a zábavnější. Jedná se o vytržení z *existence*; vytržení, které se rovná jakémusi nepříjemnému probuzení. Jakoby pedagog budil do všední, nudné reality a *strach* z tohoto „*Platonského světla poznání*“, vzbuzuje v žákovi *lenost*.¹²

1.2 Úsilí a únava

Touze předchází *úsilí* (*effort*). *Úsilí* synonymováno s více slovy, ale které odpovídá v našem případě zcela jasně, je výraz *námaha*¹³, zatímco u slova *touha*¹⁴ je nejbližší synonymum *tužba* nebo *přání*. Výše popsané Lévinasovo tvrzení, že *lenost* je jakousi obranou proti bolesti, v tomto případě jasně dokládá můj etymologický důkaz.

⁸ LÉVINAS, Emmanuel. *Existence a ten, kdo existuje*. Praha, 2009, str. 17.

⁹ Tamtéž, str. 57.

¹⁰ HOGENOVÁ, Anna. Privace a její úloha v myšlení. PAIDEIA: PHILOSOPHICAL E-JOURNAL OF CHARLES UNIVERSITY [online]. 2011, 8(2-3), 24 [cit. 2018-03-04]. Dostupné z: http://paideia.pedf.cuni.cz/index.php?search=privace&sid=2&search_btn=%20Vyhledat%20&lng=cs&lsn=10&jiid=25&jcid=202

¹¹ LÉVINAS, Emmanuel. *Existence a ten, kdo existuje*. Praha, 2009, str. 25.

¹² Tamtéž, str. 19.

¹³ ABZ slovník českých synonym - on-line hledání. ABZ slovník českých synonym - on-line hledání [online]. [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <http://www.slovníksynonym.cz/web.php/slovo/usili>

¹⁴ ABZ slovník českých synonym - on-line hledání. ABZ slovník českých synonym - on-line hledání [online]. [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <http://www.slovník-synonym.cz/web.php/slovo/touha>

Tento důkaz nám má dopomoci k lepšímu pochopení a rozdílu mez slovními fenomény, které použil Lévinas.

Úsilí je něco, co je fyzicky náročné, neúprosné, těžké. Výraz *námaha* (fyzická), který se nám resp. studentům nelíbí, se do tohoto kontextu hodí nejvíce. Mezi úsilí (námahu) a potěšení (elán) se vklínuje *únava*, která vlastně tyto dvě relace udržuje v naprosté diarchii. „*Úsilí vyráží z únavy a zase do ní padá. To, co se nazývá napětím úsilí, tvoří tato dualita elánu a únavy.*“¹⁵

Ačkoli se může zdát, že *únava* není tímto prostředníkem, právě proto tomu tak je – člověk, který chce něco tvořit, něco dokázat (v našem případě se něco naučit, něco pochopit) často jde za hranice a přibližuje se *Únavě*, navzdory *elánu*, který je hnacím motorem jeho *Úsilí*.¹⁶ Toto je třeba správně učitelsky pochopit, jak jsem popsal výše, kvůli potřebě motivovat studenta k tomuto *potěšení/elánu*, který však v něm musím jako učitel vzbudit, aby tato dialektika (budu vycházet z toho, že tyto tři epizody se opakují s každou látkou, s každou diskusí, která si nutně žádá pochopení a interpretaci) byla studenty akceptována, stále dokola opakována, ale jinak řešena. „*Ostatně prohledávat okamžik, hledat v něm dialektiku, která je rozmístěna v zatím netušené dimenzi, to je základní princip metody, kterou používáme a které celek těchto výzkumů přinese, tak jak ji aplikujeme, nezbytná objasnění.*“¹⁷

Zdá se, že pedagogův úkol je jasně vymezený: žáky namotivovat tak, aby v nich probudil *úsilí*, čili *námahu*, která pak povede k nějakému *naplnění*, tedy *potěšení*; jenže to je omyl. „*...je to nenáhlé objevení zlatého kočáru jediným mávnutím kouzelné hůlky...její mávnutí také ohraničuje dobu, po niž kouzelník půjde za svým dílem. Nezaplete se do okamžiku, v němž se dílo opravdu tvoří.*“¹⁸ Člověk, který má vidinu práce (*Úsilí*) bez *touhy*, bez vlastní *Touhy* nikdy nikam nedojde. Ani vidina naplnění cíle není bez jakéhosi osobního „zahoření tužebného plamínku“, nedokáže žáka přesvědčit a tento princip motivace končí výše zmíněnou privací *existence*: vykořeněním, vyhořením.¹⁹

Lze nyní namítat, že uvážeme pouze *Únavu* fyzickou, taktéž *Námahu* a učení jako takové; učení, které probíhá, je jistým pohybem, ne však nutně fyzikálním.

¹⁵ LÉVINAS, Emmanuel. *Existence a ten, kdo existuje*. Praha, 2009, str. 26.

¹⁶ Tamtéž, str. 26.

¹⁷ Tamtéž, str. 27.

¹⁸ Tamtéž, str. 27.

¹⁹ Tamtéž, str. 22 a 23.

Ano, pro člověka je fyzická *Únava*, podle Lévinase, *ochabnutím – ochromením* těla, které není schopno vykonávat to, co se ještě před chvílí zdálo jednoduchou malicherností.²⁰ *Únava* je totiž tím bolestným fenoménem, který jest provázán *Úsilím*.

Studenti, jak je známo, totiž emocionálně (nikoli intelektuálně) tuší nebo snad ví, že po vynaloženém *Úsilí* přichází jako druhotný fenomén *Únava*, který je tak děsivý. Proto raději volí *Lenost*, která se zdá jednodušší, bezpečnější. *Únava* se podle Lévinase de facto děje jen v *Námaze*, v *Úsilí*. Neexistuje pro ni jiný případ a tento vztah popisuje jako cestu, která má mnoho bodů, které nelze přeskočit. Každý musí tímto procesem zcela projít: od počátku (*Touhy*) cestou (*Úsilí*) až k cíli, což je *potěšení*, snad i *elán*, který nás však musí provázet celou tuto dobu. Zamítá tedy jakoukoli výmluvu, záminku, která se ospravedlňuje *Únavou*, jako například nemoc. Pouze práce je jediný legitimní spouštěč *Únavy*, která později vede k letargii – ke *spánku*, distancování se od vědomí a ponoření se do nevědomí. To má negativní vliv na všechny schopnosti, které potřebujeme při práci, při učení apod. „*Únava* totiž může být jen v *úsilí* a v *práci*.“²¹ *Únava* není podružným fenoménem *Úsilí*, jsou spolu spojeni, ale tak silně, přímočaře, že *Únava* je substituentem, substituující fenoménem právě *Úsilí*. A to lidi od počátku, od vidiny jakékoli práce předem vzdávají.

²⁰ LÉVINAS, Emmanuel. *Existence a ten, kdo existuje*. Praha, 2009, str. 25 a 26.

²¹ Tamtéž, str. 26.

2. Touha

Touha se rodí v toku události, okamžiku, což je nerozlučné spojení *úsilí* a *únavy*. S *Touhou* se pojí *vůle*, kterou Lévinas předpokládá k vnucování někomu *Druhému*, k vytvoření či zlepšení výkonu, čili k *Námaze (Úsilí)*. „*Před životem opojeným vlastní podstatou, před nezkraceností touhy a vůle k moci, jež neberou ohled na nic, ani na druhého člověka, dává přednost naplnění smyslu v odpovědnosti a spravedlnosti.*“²² V tomto případě ale nejde o zmíněnou motivaci. Žáci si mylně interpretují vnější nárok pedagogické situace jako „otročení“.

Lévinas otroctví zmiňuje, jenže v kontextu prosazení si vlastní *vůle* do druhého *bytí*, tedy druhého člověka. Toto prosazování, podstrkávání *vůle* je nečestné, nečisté a nutí druhé člověka do podřadné role; je zotročen. Jenže *vůle* není totéž co *Touha*. To je to nejpodstatnější. Promítat vlastní *vůli* do někoho, v mém případě do žáka, není pravou *motivací*. *Touha* se rodí uvnitř, ze samotného člověka, který něco sám chce. Nelze ji rozmnožit a aplikovat. Abychom byli schopni pojmout všechny následky a důsledky *úsilí*, je třeba vypěstovat si *Touhu*, která bude naší, bude u nás, v nás. Nikdy totiž cizí *autoritativní vůle* nebude tak dokonalá, tak jednoduše následovatelná, jako *Touha* vlastní.

Francouzský spisovatel ve svém díle *De l'évasion* hledá svou terminologii k výrazu *Touha (désir)*.²³ Nejprve tu však stojí otázka, co jí předchází, co ji popisuje, vystihuje. Dojde k jakémusi kompromisu, kterým má být výraz *besoin – potřeba*.

Lévinas setrvává v hledání *Touhy*, ačkoli východiskem je pro něj jeho *potřeba*, niterná *potřeba* odejít ze své *existence*, ze sebe samého. Lévinas ve zmiňovaném díle k vymezení *Touhy* nedochází, přesto je nalezena existenciální (ontologická) *potřeba* a určitým způsobem uchopený výraz *Touhy* je patrný v celém tomto spise. „...*un besoin profond de sortir de l'être...*“²⁴ Proto jedinci, kteří se neosvobodí a nejdou skrz poznání vlastní *potřeby – Touhy*, opět hodně rychle přestanou následovat cestu, cestu poznání.

²² LÉVINAS, Emmanuel. *Etika a nekonečno*. Praha, 2009, str. 52-53.

²³ SVOBODOVÁ, Zuzana. Pojetí touhy u Emmanuela Lévinase. *PAIDEIA: PHILOSOPHICAL E-JOURNAL OF CHARLES UNIVERSITY* [online]. 2014, 2014(1), 8 [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: https://www.academia.edu/12105659/Emmanuel_L%C3%A9vinas_s_Notion_of_Desire

²⁴ SVOBODOVÁ, Zuzana. Pojetí touhy u Emmanuela Lévinase. *PAIDEIA: PHILOSOPHICAL E-JOURNAL OF CHARLES UNIVERSITY* [online]. 2014, 2014(1), 8 [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: https://www.academia.edu/12105659/Emmanuel_L%C3%A9vinas_s_Notion_of_Desire, str. 2.

„Úsilí není poznání. Je to událost...cíl úsilí si svobodně volíme...smysl odsouzení, které v sobě úsilí nese, to, čím je zapřaženo do úkolu, se nám ukáže, odkryjeme-li jeho vztah k okamžiku.“²⁵

Sám Lévinas je přesvědčen o tom, že *Touha* podněcuje prahnutí po *Poznání* *Nekonečna*, že k němu vždy směřuje. Jenže *Nekonečno* je omezeno v našem chápání na něco, co je transcendentní. *Touha*, která prahne po *Poznání*, de facto touží po *Nekonečnu* samém.²⁶ Tato *Touha* pramení vždy ze vztahu k *Druhému* – k otočení mého „Já“ k *Druhému*. *Nekonečno* je tedy abstraktní, nicméně má své vykazatelné složky. Dobrání se k *Nekonečnu* je ontologickým pohybem.

Lévinas se snaží *Nekonečno* (ne)charakterizovat pomocí Boha: „*Nekonečno, neukončenost, není tedy vlastně absolutněm Božím, neboť Bůh nijak být určen nemůže, ale myšlenkou Absolutna, jež Absolutna nedosahuje, jež ho však nedosahuje svým vlastním – a ne nevýznamným – způsobem, totiž tak, že je pociťuje jako něco, co jí chybí.*“²⁷ Lévinas vždy staví Boha a Dobro k sobě. Pro něj je to základ, prvotní pohyb k cestě od ontologie k etice. *Nekonečno* tedy není cílem, jak sám Lévinas tvrdí. *Otázka* a *Zkoumání* jsou výsledkem *Touhy* po *Nekonečnu*. V tomto smyslu *Otázka* dostává *Odpověď*, *Zkoumání* dostává *Nalezení*. Jenže *Odpověď* plodí další *Otázku*: *Touha* po *Nekonečnu*, kde se nalézá *Poznání* je právě stejně nekonečná, jako *Nekonečno* samo – nekončící proces.

2.1 Cíle a toužení

Představa cíle, naplnění práce, jsou klíčové body, protože bez nich nejsem schopen (nikdo z nás) akceptovat trnitost *cesty*, která je podstatná pro určitý výkon. Náročnost *cesty* je její nevyhnutelný aspekt. Samozřejmě existuje rozdíl mezi *cestou pohodlnosti* a *cestou s překážkami*. První cesta žáka baví automaticky – je jednodušší, přímočařejší. Naproti tomu cesta trnitá, která obnáší těžkosti, útrapy, je mnohdy ta platnější, účinnější, ačkoli může být delší a samozřejmě náročnější. Krásný je pouze ten cíl, který vidíme jako první bod, a ze kterého se chceme těšit. Ovšem pokud nemáme *elán* tj. radost během a z oné *cesty* k pomyslnému vrcholu (cíli), pak se k němu nikdy nemůžeme dostat; v mém případě k učení, k pochopení.

²⁵ LÉVINAS, Emmanuel. *Existence a ten, kdo existuje*. Praha, 2009, str. 26 a 27.

²⁶ Tamtéž, str. 11-12

²⁷ LÉVINAS, Emmanuel. *Etika a nekonečno*. Praha, 2009, str. 99-100.

„Hra ve filosofickém pohledu není jen ontickou entitou, je i ontologickým výkladem celku světa, je něčím, co přesahuje významnost pouhého prostředku, který má zaplnit dlouhou chvíli, či prostředku výukového nebo výchovného. Hra není jen zábava, hra je také tím, skrz co se ustavuje řád světa, je tedy ontologickým principem.“²⁸

Tyto cesty jsou dost podobné sportu nebo hře jako takové: je krásné být sportovcem, kde nás baví hrát, ale dostat se mezi špičku, být např. profesionálem, to je víc než zábava, než hra samotná.²⁹

Hra se skládá z různých stupňů, mezikroků na cestě, která není tím, co sám chci dělat, co mě baví a naplňuje, přesto pomalu ale jistě vede k mému vytouženému cíli. Přirozeně tedy člověk hledá uspokojení z vykonané činnosti, protože jinak by pro něj tento děj neměl smysl ani význam.

Zajímavé je napětí mezi *leností* a *touhou* nebo *toužením*. *Touhy* mohou být různé: přes ty základní jako je *potřeba* jíst, pít, dýchat, tedy *touha po životě a bytí*, jako takovém, je *touha*, jak už jsem zmínil, nějaká vnitřní energie, která nás vede k určitému cíli, naplnění. „*Jíme, protože máme hlad. Touha nemá postranní úmysly...Je to dobrá vůle...Žádoucí je záměr, žádoucí je cíl.*“³⁰ Autor nesměle *touhu* (*toužení*) popisuje jako relaci ke světu samému. To, co jest mládí přisuzováno jako jeho výsada, je právě *Touha*. Lévinas nakonec dojde k tomu, že *Touha* je vlastně Svět sám – Svět, který je naplněn *Touhou* po čemkoli. Tím se i rozděluje vztah *potřeby* a *Touhy*, která nikdy nedosáhne její velikosti.³¹ „*Radost, která nevyplývá z ‚kvality‘ či ‚psychologické povahy‘ té či jiné touhy, ani ze stupně její intencnosti, že svět je dán.*“³² „*V základech touhy běžným způsobem interpretované by jejím kořenem byla potřeba.*“³³

Touha ve své provázanosti k *Nekonečnu* vede k nevyhnutelnému vyvrcholení; že je ve své nejniternější podstatě pojítkem k *Druhému*, jakožto katalyzátoru *Touhy* samotné. *Touha* má své vlastní místo mimo *lenost*, *potřebu* nebo *elán* (uspokojení). *Touha* je pojítkem mezi *Jedním* a *Druhým*, je samotným aktem vztahu.

²⁸ HOGENOVÁ, Anna. *Pedagogika: Časopis pro vědy o vzdělávání a výchově* [online]. 2001, 50(4) [cit. 2018-02-19]. ISSN 2336-2189. str. 471.

²⁹ LÉVINAS, Emmanuel. *Existence a ten, kdo existuje*. Praha, 2009, str. 28.

³⁰ Tamtéž, str. 31.

³¹ Tamtéž, str. 32-33.

³² Tamtéž, str. 33.

³³ LÉVINAS, Emmanuel. *Totalita a nekonečno*. Praha, 1997, str. 19.

2.2 Metafysická Touha

Zatím jsem rozebíral *Touhu*, kterou jest možno naplnit, ukojit nebo docílit jejího plného konce. Autor však poukazuje i na *Touhu metafysickou*, která se od *Touhy*, či spíše *potřeby* liší. *Metafysická touha* „touží“ po něčem, co není vidět. Není to běžná *Touha*, jako například sexuální, religiózní, či *touha* po životních potřebách jako jsou hlad a žízeň.

Zatímco *potřeba* je kořenem *Touhy*, *Touha* je pomyslným kořenem té *metafysické*. Nadneseně řečeno je jejím jakýmsi vývojovým stupněm. Od *Touhy* běžné se ona *metafysická* snaží pojmout nebo postihnout neviditelné – naučit se nebo dosáhnout něčeho, co je neviditelné. Lévinas v tomto smyslu klade na čtenáře skrytou otázku, v čem se *metafysická Touha* liší od té běžné *Touhy*. Lévinas analyzuje smysl *metafysické Touhy* negativisticky – říká a ukazuje na ní, čím není.

Lévinas upozorňuje na fakt, že intence této *metafysické Touhy* je zaměřena spíše na hledání a prohloubení poznání poznaného, který je opět vztahem. Tato intence touhy je něco neuchopitelného, něco ne-základního. Lévinas totiž tvrdí, že na rozdíl od *Touhy* běžné, se *metafysická Touha* nedá naplnit – *toužení metafysické Touhy* je nenaplnitelné. *Metafysická Touha* je prahnutí po něčem, co nás neuspokojí plně, ale vzbudí to v nás další *Touhu* činit to dále, pokračovat – prohlubuje to naše *toužení*. Umocněná velikost této *metafysické Touhy* je právě tím neviditelným, což je cíl tohoto *toužení*. Jakési transcendentní pozadí této intence. „*Metafysický pohyb je transcendentní a transcendence, jakou touha a nepřiměřenost, je nezbytně trans-ascendencí.*“³⁴

Metafysická Touha touží po absolutně *Jiném*, tedy neviditelném vztahu. Zdálo by se však, že toužit po něčem, co není smyslově vidět, utopie. Lévinas však upozorňuje na fakt, že i o tom, co jest neviditelné, můžeme mít ideu. *Metafysická Touha* je bezmezná. *Touha* po absolutně *Jiném*, to je ta pravá *metafysická Touha*: bez nároku na to být ukojen, bez výhledu nějakého profitu.³⁵

³⁴ LÉVINAS, Emmanuel. *Totalita a nekonečno*. Praha, 1997, str. 21.

³⁵ Tamtéž, str. 20.

3. Poznání a vědění

U tématu žákova strachu z tzv. „Platonského světla poznání“, se Lévinas opírá o Platóna a jeho Ústavu: „Vidění je adekvací mezi ideou a věcí: porozumění, které zahrnuje... Tato jinakost, nepřiměřená ideji, má pro touhu smysl. Je míněna jako jinakost Druhého a jinakost Nejvyššího.“³⁶ S Platónskými idejemi souvisí, jakožto zprostředkovatel poznání, světlo.

Lévinas však neuchopuje Platónovu tezi plně. Souhlasí, že smyslovost člověka nezaručuje jeho poznání, je k tomu potřeba něco zvenčí. Tím je světlo, které osvětluje naše poznání (čili vědomí), ale celý svět, celý vesmír. Lévinas tedy uchopuje tento jev fenomenologicky: chápe tento průběh poznání, jako situaci, událost, pohyb. Neidentifikuje jej ani neomezuje na „pouhý“ prostředek k poznání a vědění. „Tomu, co přichází zvenčí – osvětlenému – rozumíme, to znamená vychází z nás. Právě díky světlu jsou předměty světem, to znamená naše. Myšlení je vždy jasnost nebo úsvit nějaké jasnosti.“³⁷

Lévinas pojímá vědění (vědomí) ontologicky – jako dějinnou událost, která má své intence. Svě teze opírá o karteziánský způsob vnímání vědění subjektu objektu a nazírání na předmět, tedy o Kanta a Descartese. „Kantovo tvrzení, že vnitřní smysl nám předkládá jen subjekt přetvořený podmínkami každé objektivitě, dovoluje přesně uchopit podstatu subjektu, který nikdy nesplývá s představou, již může mít sám o sobě...“³⁸ Nicméně Lévinas vědění přičítá city, myšlenky a samotnou Touhu. Vlastně vymezuje fenomény běžného života na vědomé zkušenosti v duchu člověka. Chce se ovšem vyhradit proti (zdánlivě pro něj) jednoduchému výkladu sensorického nazírání předmětu, které je nedostačující.

Jako fenomenolog Lévinas žádá ontologický odstup od předmětu samého, protože pouhé uvědomění si (poznání/vědění) věci se děje před-bytostně.

„Ale vědění, jež bez váhání tihne k předmětu, je bytostně způsobeno bytí před bytím...Předmět se objeví před netečným okem poznání právě ve chvíli, v níž se toto oko stalo netečným, právě ve chvíli, v níž se jednání, přirozený stav živé bytosti, ochromilo, v níž se nástroj nabízející se ruce jeví ve vzdálenosti, kterou už ruka nepřekoná.“³⁹

³⁶ LÉVINAS, Emmanuel. *Totalita a nekonečno*. Praha, 1997, str. 20.

³⁷ LÉVINAS, Emmanuel. *Existence a ten, kdo existuje*. Praha, 2009, str. 40.

³⁸ Tamtéž, str. 41.

³⁹ Tamtéž, str. 41.

V konečné fázi se tedy člověk dobere k prostému úsudku, kdy stejně jako Lévinas, pochopí *vědomí (vědění)* jako neodlučitelnou a podmíněnou substanci naší existence. „...*Díky němuž se existence stává vědomím, to znamená vztahem nějakého existujícího k existenci skrze světlo...*“⁴⁰ Tím se sám Lévinas utvrdil v tom, že *vědění (vědomí)* je způsobeno existencí samotnou. Na rozdíl od svých filosofických předchůdců, kteří se zabývali fungováním rozumu, se Lévinas, vymezuje proti kvantitativnímu pojetí člověka – tedy proti tomuto pojetí týkajícímu se lidského těla a jeho duše. Pro Lévinase je duše klíčovým bodem. „*Tak je tělo samotným nástupem vědomí. V žádném případě není věcí.*“⁴¹ *Tělo jistě platilo více než za nějak shluk hmoty. Sídlila v něm duše, již dokázalo vyjadřovat.*“⁴²

Lévinas poukazuje na podobné principy jako Platón se svými idejemi resp. později gnostickým světlem a na druhé straně o ne-dělitelnosti a kvantifikaci člověka a jeho rozumové složky, jako u jeho racionalistických a empirických předchůdců.

Lévinas považuje *akt vědění* za relaci, za vztah mezi *Já* a mou *identitou*. *Vědění* mě určuje, nabývá mě být tím já, jakým jsem byl. Záměrně používám čas minulý od slovesa být, protože se *vědění* váže na *identitu*, na její esenci samotnou. Přestože člověk dospívá, získává životní zkušenosti, které jeho *já* utváří, pak samotné *vědění* pojí tyto složky dohromady, resp. zachovává podstatu mého *já* navzdory možnostem změn. Proto tedy sloveso byl – byl jsem takový a takový také zůstanu, jelikož mé *Já*, já jakožto *subjekt*, je neproměnitelné žádným vnějším vlivem, tedy ani *vědění*m. Tento akt/vztah se děje svobodně – veškeré poznání se děje přirozeně, nikde není žádná autorita.⁴³

„*Trváme-li na pojmu kladení, nestavíme proti cogito – bytostně myšlení a poznání – nějakou vůli či cit nebo starost, které by byly základnější než myšlení. Naopak si myslíme, že fenomény světla a jasů – svobody, která s nimi souvisí – vládnu i vůli i citu; že pocity se ustavují podle vzoru ‚vnějšek – vnitřek‘ a mohly být, do jisté míry oprávněné...*“⁴⁴ Lévinas se chce více uvázat – ukázat etickou stránku svobody, kdežto Heidegger ji vnímá podle Lévinase více karteziánsky, mechanicky.

⁴⁰ LÉVINAS, Emmanuel. *Existence a ten, kdo existuje*. Praha, 2009, str. 42.

⁴¹ Tamtéž, str. 60.

⁴² Tamtéž, str. 61.

⁴³ Tamtéž, str. 72-73.

⁴⁴ Tamtéž, str. 84.

4. Svoboda

V *Totalitě a nekonečnu* Lévinas píše: „Heideggerovská ontologie tím, že podřizuje každý vztah k jsoucímu vztahu k bytí, potvrzuje prvenství svobody vůči etice. Svoboda, kterou uplatňuje podstata pravdy, zajisté není u Heideggera principem svobodné volby. Svoboda vyvstává z poslušnosti bytí; není to člověk, kdo má v ruce svobodu, svoboda má v ruce člověka.“⁴⁵ Chce se tak distancovat od Heideggerova pokusu nadvlády Svobody nad jiným člověkem, byť sám připouští, že pochopením – uchopením Svobody vůči Druhému – nastává již jeho ztráta.⁴⁶ Svoboda je podle Lévinase řídicím vztahem *Jeden a Druhý*. Proto se Lévinas snaží na jiném místě vyrovnat s heideggerovským pojmem „es gibt.“⁴⁷ Svoboda, stejně jako pravda, nám je propůjčena. „Pravda však není ani ve vidění, ani v uchopování – což jsou tedy způsoby slasti smyslovosti a vlastnění. Je ve transcendenci...“⁴⁸ Nesmíme se na základě běžných jazykových formulací domnívat, že např. pravdu nebo svobodu vlastníme, že ji máme. Proto se Lévinas brání používání výrazu „es gibt“ a mluví raději v této souvislosti o vztahu k Druhému. Heideggerův ne-osobní vztah *bytí a jsoucna* přijde Lévinasovi *imperiální, totalitní*.

Vztah mezi *Jedním a Druhým* je založen v přítomnosti Svobody, kterou je tento vztah podmíněn. Je to vztah podmíněný vztahem, který není vázán ontologicky – souřadně, ale hierarchicky/eticky: jako *Odpovědnost Svobody vůči Druhému*.⁴⁹ Člověk nachází v tzv. *vlastnění*, tedy ve vytváření si zázemí – dům, můžeme říci *domov*. *Doma* je člověk schopen *uvědomění* si sebe sama, svého těla v celé své nahotě. Ve vztahu k jinému teprve spočívá zaručující Svobodu, která je de facto podružným darem života.⁵⁰

Lévinas přemýšlí o Svobodě jako o *existenci* sebe sama. Jako o *bytí*, které je připoutáno ke mně samotnému a nemohu ho v celé jeho plnosti opustit. Je jako španělská koule přikovaná k noze. Tento fakt probíhá jako neukončitelný akt *osvobození* se. Celý se nese na úrovni já-subjekt a objekt jako takový, který připomíná jistý nádech *determinace*. Jenže toto definitivní *osvobození* lze nalézt jen v rámci Svobody vědomí, tedy *poznání* a není ustálené v dějinách tohoto aktu.

⁴⁵ LÉVINAS, Emmanuel. *Totalita a nekonečno*. Praha, 1997, str. 31.

⁴⁶ LÉVINAS, Emmanuel. *Existence a ten, kdo existuje*. Praha, 2009, str. 66 s 67.

⁴⁷ LÉVINAS, Emmanuel. *Etika a nekonečno*. Praha, 2009, str. 195

⁴⁸ LÉVINAS, Emmanuel. *Totalita a nekonečno*. Praha, 1997, str. 151.

⁴⁹ Tamtéž, str. 30.

⁵⁰ Tamtéž, str. 143-145.

V intencionalitě a *poznání* však spočívá negace. Definitivnost je pouze v aktu *intencionality minulosti* – to, co jsem prožil, vykonal, co jsem se naučil a poznal, to vše je již definitivní. To co mě změnilo – evolvovalo se již nedá změnit, ale v přítomnosti, v přítomnosti vědění tato *definitivnost* již nemůže platit. V přítomném, rodícím se okamžiku totiž nemůže tato determinace zákonitě platit. *Intence* ve světě a *touha* po něčem je svým způsobem rozhodnutím, tedy *svobodou*. *Svoboda* ovšem nenáleží mé *definitivnosti bytí (existence)*. V té jsem naprosto zakořeněný, celý sám sebou. Ano, úplně *sám*.⁵¹

Už pouhá myšlenka na svobodu ovlivňuje mou *existenci*, jelikož vychází sama z ní. Lévinas to popisuje jako vzpomnutí si na *svobodu*, která rozkrývá pomyslnou propast mezi velikostí metafory svobody a samotným *bytím (existencí)*. Touto komparací se totiž rozkryje paradox svobody: pouhá její připomínka – myšlenka – je ne-uvědoměním si její podstaty. Z tohoto *vědomí* naděje může nakonec vyvstat beznaděj, která je provázána do samotné *existence*.⁵²

4.1 Odpovědnost

Svoboda odpovědnosti se rodí ze vztahu *Jednoho a Druhého*. Lévinas předkládá myšlenku odpovědnosti vůči *Druhému* jako jakýsi symbol vzdoru. Sám argumentuje tím, že člověk je omezen, pozbývá *Svobody* při odloučení od *Druhého*. Vztah pro člověka je nejdůležitější součástí jeho života. Tím se osvobozuje a odtrhuje od diktatury a *Totality*. Lévinas se chce odrazit od Heideggerovské nadřazenosti ontologického vztahu bytí a jsoucna. Lévinasovi se zdá příliš krutý, připomíná mu právě *Totalitu* – nadřazenost. Východiskem pro něj tedy je vztah k *Druhému*, který boří tuto *Totalitu*. Lévinas proto říká, že omezení *Svobody* je omezení samotného bytí, ať už jde o omezení v jakékoli rovině.⁵³ Zdálo by se však, že Lévinas přes tento etický vztah stejně dojde k jakémusi konfliktu obou bytí.

Proto Lévinas tvrdí, že vztah vedoucí ke *Svobodě* mne neomezuje v žádné části mého bytí. *Svoboda Jednoho a Druhého* se jistě ovlivňují, ale takovým způsobem, že se nenarušují, naopak se sami v sobě nacházejí, jsou v jisté symbióze. *Jeden bez Druhého* by nemohli být svobodní; jejich vztah by neexistoval.

⁵¹ LÉVINAS, Emmanuel. *Existence a ten, kdo existuje*. Praha, 2009, str. 70-71.

⁵² Tamtéž, str. 74-75.

⁵³ LÉVINAS, Emmanuel. *Totalita a nekonečno*. Praha, 1997, str. 88

Jen díky Druhému se sám dokáže osvobodit, vymanit se z područí *Totality*. Svoboda *Druhého* tedy pro mě není nepřítelem, ale naopak zachráncem v bloudění mého nesvobodného bytí.⁵⁴ Lévinas tedy definuje svobodného člověka jako někoho, kdo je vázán na Druhého. Bez tohoto závazku svoboda není možná.⁵⁵

Lévinas vytrhuje člověka z jeho domnělé individuace, která člověka naopak omezuje. Základem všeho vztahového a osobní svobody je odpovědnost k Druhému. „Člověka je třeba myslet na základě jeho postavení či vystavení rukojmí, rukojmí všech, druhých, kteří právě jakožto druhí nepatří ke stejnému druhu jako já, neboť já jsem za ně odpovědný a přitom se neopírám o jejich odpovědnost, která by jim dovolila mne zastoupit, neboť i za jejich odpovědnost jsem koneckonců – a především – odpovědný.“⁵⁶

Lévinas se v nejlepším úmyslu snaží o nejlepší úmysl tj. vymanit člověka ze sebe-zahledění, o vymanění se z *Totality*. Protože *Já* mám tuto *Odpovědnost*, kterou plním, nicméně tuto *Odpovědnost* má za mě ale i *Druhý*. Je to koloběh vzájemnosti. Vzájemnosti *Jeden* a *Druhý*, přičemž z jednoho pohledu *Já* jsem *Jeden*, avšak z pohledu *Druhého* on je *Jeden*. Pokud, pokud to převedu jednodušeji: A je B, tedy B je A. Tento cyklus, tato *Odpovědnost* je nekončícím vztahem dvou bytí. Lévinas samozřejmě počítá se *strachem* ze závazku *Odpovědnosti*. Zároveň ale tvrdí, že *Odpovědnost* je naopak *Svobodou* a osvobozením, bude mít odpovědnost stále nádech omezující entity. Je zde cítit závazek; jako bych měl dělat *Druhému* otroka a on mně. „*Otroctví je pasivita, otroctví je trápení, otroctví je ztracení. Naproti tomu platí, že jsem-li odpovědný za druhého, ukazuje se mi to, právě jako dobro, jako dobro vůbec. Možná jako místo lepšího. Místo dobrého leží v odpovědnosti za druhého, jakkoli tomu moje svoboda nepředchází, nýbrž následuje za tím.*“⁵⁷ Lévinas tedy nenahlíží na *Odpovědnost* nebo jako na něco, co je přítěží. Mají být něčím, co mě formuje jako člověka, jako bytost. Bytost, která tak činí automaticky je to jejím „předurčením“, které však nemá kořeny v otročení, vykořisťování. Tento vztah pomyslného „rukojmího“ za/pro *Druhého*, je podstatnou součástí tohoto vztahu. Není to přítěžující okolnost, naopak jej Lévinas vnímá jako jakési lidské privilegium, adorovanou možnost tohoto činu. Je tak již dáno, že toto se bude konat.

⁵⁴ LÉVINAS, Emmanuel. *Totalita a nekonečno*. Praha, 1997, str. 151.

⁵⁵ LÉVINAS, Emmanuel. *Etika a nekonečno*. Praha, 2009, str. 124.

⁵⁶ Tamtéž, str. 125.

⁵⁷ LÉVINAS, Emmanuel. *Být pro druhého: (Dva rozhovory)*. Praha, 1997, str. 19

Lévinas říká, že právě proto, jak je tato možnost samozřejmá, se ona děje v prvorozenosti činu. Tento čin je tak dokonalý, tak čistý, že posouvá mě, mou lidskou akceptovatelnost, respekt mého bytí na Světě, do něčeho neuchopitelného pro *Druhého*. Tím Lévinas myslí nezávislost jedince na nikom jiném.⁵⁸ Rozvedení této dualistické plurality je toto převzetí odpovědnosti platné v rámci *lásky*.

⁵⁸ LÉVINAS, Emmanuel. *Být pro druhého: (Dva rozhovory)*. Praha, 1997, str. 19-20

5. Fenomenologické dialogy „B“

Hlavním dialogem je *Řeč*. Ta nám poskytuje a umožňuje vstoupit do přímého dialogu s *Druhým*. Není to však jednoduchý roz-hovor; člověk mění *Řeč* (mluvu) už tím, o čem mluví. To je podstata *Řeči*, ze které vyplývá vztah *Jednoho a Druhého*.

5.1 Řeč a tvář

Zprostředkovatelem tohoto vztahu, tohoto dialogu mezi *Jedním a Druhým*, je *Řeč*, která je výsledkem znaků uvnitř. Aby se nenarušila jistota resp. *svoboda* v tomto vztahu, je *Řeč* opět pozitivní esencí v dialogu s *Druhým*; není jakýmsi trnem v patě, ale naopak díky ní se vztah posiluje a upevňuje. I proto je *Řeč* prvotní *Touhou* ve vztahu k *Druhému* – je mezi nimi nepostradatelným pojítkem. Toto mluvení nebo vy-povídání, které se odehrává v tomto vztahu, nezakládá ani nezaštiťuje systém. V takovém případě by šlo o Lévinasem obávanou *Totalitu*. *Řeč* se děje v úmyslu poznat *Druhého*, tedy ve vztahu. Rozvíjením *Řeči* v tomto vztahu, je samo oslovování *Druhého*.⁵⁹

Lévinas často pracuje s Plátonovými idejemi a to i v tomto, byť nečekaném případě. *Řeč* je pojmem, resp. mluvou, slouží jako prostředek k vyjádření věci (*subjektu*) a proto pracuje s pojmy, tedy znaky. *Řeč* je ovšem neredukovatelná na vztah *subjektu* a *objektu*. V *Řeči* se „pouze“ zjevuje *Jiný*. Lévinas označuje člověka, který něco mluví, vypovídá *Řečí*, tedy něco označuje za znak. Ovšem záleží na tom, o čem *Jeden Druhému* vypovídá: buďto o věci nebo o sobě samém. V případě věci, tedy *objektu*, mluví *Druhý* o světě, tematizuje jej, ukazuje ho. Mluva o sobě je vlastně znakem samým – sám sebe interpretuji jako znak.⁶⁰ Lévinas však upozorňuje na možnou, negativní redukci *Řeči*. „*Je jistě možné chápat řeč jako jednání, jako gesto, spjaté s chováním. Ale pak opomíjíme to, co je na řeči podstatné: to, že ve tváři se kryje zjevující a zjevované, což se děje tím, že tvář je vzhledem k nám ve výši – že učí.*

⁵⁹ LÉVINAS, Emmanuel. *Totalita a nekonečno*. Praha, 1997, str. 53.

⁶⁰ Tamtéž, str. 80.

*A naopak: gesta, vykonaná jednání, se mohou stát slovy, zjevením, tj., jak ještě uvidíme, učením, zatímco rekonstrukce osoby na základě jejího chování je dílem našeho vědomí, které jsme si již osvojili.*⁶¹ Pro Lévinase je tedy klíčové neomezovat *Řeč* jako takovou. Není žádoucí ji definovat takovým způsobem, de facto bychom ji pak vlastně přetvořili v něco nižšího, něco neúplného.

Člověk podle Lévinase mluví (používá *Řeč*) ve dvou rovinách: jako tematizaci věci (Světa) nebo jako mluvení o sobě. Tuto myšlenku dále rozvíjí a říká, že pokud má *Jeden* přímý vztah *Druhému*, pak jej nemůžu tematizovat – pokládat ho za *objekt* (věc) nebo mu roz-hovorem sdělit nějaký obsah svého myšlení, *poznání*. Důkaz bytí totiž tkví v nemožnosti jeho sdělení *Druhému*. Existence sama je jediným příkladem něčeho nesdělitelného, neuchopitelného, protože je nekonečně niterná. I když o ní vy-povídat, její sdílení – podílení se na existenci *Druhého* je nemožné.⁶²

Znakem mluvení o sobě, je *Tvář*. *Tvář* je jakýmsi obrazem; odrazem našich existencí, které se vyjevují během *Řeči*, tedy během promlouvání. Tento akt mě formuje a dává mě vstříc *Druhému*, ve kterém nacházím odpověď anebo naopak otázku. Celý akt promluvy „tváří v tvář“ je vlastně čistým uvědoměním si sebe sama.

Lévinas také tvrdí, že sama *Tvář* a přistoupení k ní je mluvení. Manifestace *Tváře* je tedy rozhovorem. Už jen fakt, že předstoupím v nahosti své *Tváře* k *Druhému*, značí mou prezentaci – mluvení.⁶³ Jen díky *Druhému* *Já* dokáži přistoupit k sobě samému a být u sebe. „*Tvář, které vycházím vstříc, mne vede od fenoménu k bytosti v jiném smysl: v rozmluvě vystavuji tázání Druhého a naléhavost odpovědi – akutní moment přítomnosti – mne rodí pro odpovědnost; jakožto odpovědný jsem přiveden ke své poslední realitě.*“⁶⁴

Mluvením se tedy nejen vyvíjí vztah *Já* a *Druhý*, ale tímto se i obě *bytí* učí. K tomu, aby toto učení bylo řečí (mluvením) naplněno, musí mít *smysl*. A mít *smysl* znamená právě vyučovat nebo naopak sám být vyučován.

⁶¹ LÉVINAS, Emmanuel. *Totalita a nekonečno*. Praha, 1997, str. 51.

⁶² LÉVINAS, Emmanuel. *Etika a nekonečno*. Praha, 2009, str. 198.

⁶³ LÉVINAS, Emmanuel. *Totalita a nekonečno*. Praha, 1997, str. 50.

⁶⁴ Tamtéž, str. 157.

Vysvětlováním řeči samotné se děje učení. Samotná osoba učitele má pro mě větší význam než-li tematizování předmětů, které mám být schopen objektivně pochopit. Učitelovo promlouvání ke mně v přítomnosti okamžiku je už naší společností. „*Společnost je místo pravdy. Mravní vztah k učiteli, jenž mne soudí, je základem svobody mého lpění na pravdě.*“⁶⁵

Vyřčením slova, tedy v tu chvíli jeho fenoménu, se jeho podstata nemění až do chvíle, kdy je zakotveno větou. Samotné slovo pouze definuje – je holým pojmem. Vstupování slov (řeči) do světa, v kterém se již tematizují, přecházejí slova do vět. S tímto celým poznáním na úrovni komunikace; znaku-výrazu (tváře) je definován celý etický vztah *Jeden a Druhý*. Tento etický vztah je na ontologické úrovni. Ne však jako bytost resp. bytí k bytí, ale skrze existující *Řeč*, která se dává vstříc vůči *Druhému*.⁶⁶

V kapitole o *Touze* jsem popisoval, že vztah mezi *Jedním* a *Druhým* je právě ve své podstatě *Touhou*. *Touha*, která mě nechává připojit se k *Druhému*, sama po něm *touží* a zároveň se snaží a nechává poznat mě samotného – nebýt zcela sám a nedefinovat sám sebe jako bytost s pouhými pudy a potřebami – pouhým zvířetem.⁶⁷ Toto pochopení své existence a návratu k sobě, znamená vstoupit k *Druhému*, tváří v tvář. Tato skutečnost je plná, nefalzifikovatelná, rodí mou *Odpovědnost* – závazek mé existence, kterou nabízím *Druhému*, tedy své bytí.

⁶⁵ LÉVINAS, Emmanuel. *Totalita a nekonečno*. Praha, 1997, str. 85.

⁶⁶ Tamtéž, str. 161.

⁶⁷ Tamtéž, str. 159.

6. Láska jako erotický vztah

Lásce se Lévinas sice věnuje, překvapivě na ní však neklade takový důraz, jaký bych od něj očekával. Spíše se ve významu lásky přiklání k *erótu* a definuje lásku jakožto *Touhu* po neznámém poznávání tajemného.⁶⁸ Pro Lévinase je právě erotický vztah tím podstatným faktorem. Při rozdělení bytí na muže a ženu je pro něj žena ta *Jinakost*, kterou muž hledá a toto poznávání *Jinakosti* v takto intimním vztahu je velice vzrušující. Není však hlavní skutečností, že muž hledá svůj, řekněme, povahový protějšek už jen z té věčnosti, že ženská entita je *jiná*. Tato ženská povaha je totiž *Jinakostí* samou o sobě. Lévinas tedy namítá, že nejde o jiné vlastnosti v tomto vztahu, nýbrž že záleží na tomto jiném, který je klíčovou fází v rozhoření dychtění – vzrušivosti.

O *Lásce* jako takové, Lévinas mluví v jiném smyslu, zdánlivě ne tak napínavém jako v případě *erótu*. Lévinas se na první pohled staví k lásce velice tvrdě. „*Sama pozitivita lásky je v její negativitě.*“⁶⁹ Nicméně tímto „postojem“ lásku absolutně nezavrhuje. Lévinas vysvětluje, že *Láska* je něco, co nemá své palivo. Záměr intence *Lásky* míří k osobě tj. k *Druhému*. Tuto intenci *Lásky* samotné tvoří transcendence rozmluvy.⁷⁰ Proto vzniká ve vztahu s *Druhým*. Právě v tomto vztahu se *Láska* díky transcendenci mění na *potřebu*, která je jakýmsi „zmenšením“ velikosti *Lásky*. I tak má možnost si *Druhý* podržet v rozhovoru svou transcendenci rozhovoru nebo ho nechat projít do *Jinakosti*. „*Původnost erotiky, která je v tomto smyslu dvojznačností par excellence, záleží v tom, že Druhý má možnost jevit se jako objekt potřeby, a přitom podržovat svou jinakost, záleží v možnosti slastně se těšit Druhým, stát současně uvnitř rozmluvy i mimo ni, v tomto postavení vzhledem k partneru rozmluvy, kdy jej současně dosahují i překračují, záleží v této současnosti potřeby a touhy, žádosti a transcendence, v doteku toho, co lze vyznat, s tím, co vyznat nelze.*“⁷¹

Je tedy vidět, že *láska* a *erós* nejsou ekvivalentní, byť se předcházejí, či jsou nějakým nevyhnutelným koncem. Lévinas postupuje a snaží se o jejich počáteční jasné vymezení a uchopení. Již z jeho přístupu k *erótu* je patrné, že tedy klíčovým faktorem je *Jinakost*. Tato *Jinakost* je podle Lévinase nezrušitelná, nesnížitelná. Lévinas předkládá tezi *poznání* a *Jinakosti* jako absolutní protiklad.

⁶⁸ LÉVINAS, Emmanuel. *Etika a nekonečno*. Praha, 2009, str. 201.

⁶⁹ LÉVINAS, Emmanuel. *Existence a ten, kdo existuje*. Praha, 2009, str. 36

⁷⁰ LÉVINAS, Emmanuel. *Totalita a nekonečno*. Praha, 1997, str. 226

⁷¹ Tamtéž, str. 227

Jenže *Jinakost* v erotickém vztahu spolu s dualitou nemizí. Lévinas to dokládá dále: „*Myšlenka lásky jako prolnutí dvou bytostí je myšlenka falešně romantická. Na erotickém vztahu je vzrušující právě to, že jsme dva a že ten druhý je naprosto jiný.*“⁷² Tedy zdá se, že Lévinas odmítá romantickou *Lásku* založenou na „splnutí duší“. *Láska* samozřejmě vztahem, avšak vztahem nepoznaným resp. s akceptací neznalosti *Druhého*. Jenže takto uchopená metodika tohoto vztahu *ne-poznatelnosti* není její informační výpovědí. Lévinas formuluje *ne-znalost*, jako ne to, co je nedokonale znalé, ale jako *nepředvídatelnost*, která je formou *Jinakosti poznání*. Z toho vychází, že *nepředvídatelné* je pro *poznání* jiné (*Jinakost*). Pro erotiku, tedy pro *erós* ale *Jinakost* není tou samou entitou *nepředvídatelnosti*, jde o jinak vyjádřené. „*Láska není láskou ve smyslu nezdařeného poznání.*“⁷³ „*Říci však o sexuální dualitě, že předpokládá celek, by znamenalo chápat lásku jako prolnutí. Láska je vzrušující naopak právě onou nepřekonatelnou dualitou bytostí; je to vztah k něčemu, co stále uniká...druhý jakožto druhý ti není předmětem, který si přivlastňujeme nebo který se stává námi. Stahuje se naopak vždy zpátky do svého tajemství.*“⁷⁴ Tedy největším přínosem *lásky* a erotického vztahu je *ne-poznání* v jiném slova smyslu, než běžně užíváme. Je to prolínání těchto entit.

Lévinas se zmiňuje o *Lásce* jako takové, aniž by jí kategorizací členil na vztah milostný a na vztah k ženské *Jinakosti*. Již v kapitole *Odpovědnost*, jsem líčil důležitost, kterou Lévinas předkládá blízkosti *Druhého*, který mi odpovědnost zavdává. Tuto *Odpovědnost* jsem pomocí Lévinasových tvrzení, definoval jako vztah „být pro *Druhého* rukojmím“. Tuto Lévinasovu tezi bych chtěl dále rozvést.

Lévinas totiž mluví i o tom, že *Láska* sama o sobě je právě „být rukojmím“. Je to její jiný, možná násilnější název, člověk podle Lévinase nesmí zabít *Druhého* (už jen z principu Desatera) a má přikázáno nenechat umírat člověka o samotě. Tím člověk ukazuje *Druhému lásku* v již několikrát zmíněném vztahu rukojmího pro *Druhého*.⁷⁵

⁷² LÉVINAS, Emmanuel. *Etika a nekonečno*. Praha, 2009, str. 201.

⁷³ Tamtéž, str. 201.

⁷⁴ Tamtéž, str. 202

⁷⁵ LÉVINAS, Emmanuel. *Být pro druhého: (Dva rozhovory)*. Praha, 1997, str. 20.

V této kapitole jsem odkrýval možnosti lásky ve vztahu s *erótem*. Dále bych pak pokračoval o možnostech *lásky* k *Druhému* jako ke svému bližnímu.

U Lévinase se dále *Láska* ukazuje jako projev úcty nebo jako něco, co adoruje přítomnost *Druhého*. Pro Lévinase je láska neutišitelným hladem v plnosti bytí. Už jen zření *Druhého* je prvotním náznakem *Lásky*. Zřením v tomto slova smyslu má Lévinas na mysli pozdrav.⁷⁶ *Láska* je hledání někoho jiného, avšak vlastně stejného, hledáme stejnou bytost jedné přirozenosti – spřízněnou duši. Tou může být partner, rodiče, ale i přítel. V tomto duchu právě Lévinas apeluje na pozdrav jakožto na prostředek směřující k *Lásce* k *Druhému*. „*Stisknout ruku příteli znamená projevit mu své přátelství, ale jako něco nevyjádřitelného, dokonce nesplněného, jako stálou touhu.*“⁷⁷ V kapitole *Touha* jsem již o této nedokončenosti *Touhy* psal. *Touha* po bytí vedle *Druhého* je neustálá, aktuální, absolutně přítomná v okamžiku. Tato mozaika skutečností nám pomalu do sebe zapadá. *Láska* není podle Lévinase fenomenologickým ethosem sama o sobě. *Lásce* předchází mnohé: *Touha Svoboda, Odpovědnost*. Je to sled událostí v sobě provázaných a zároveň naprosto oddělitelných. Každý z těchto ontologických fenoménů, který se ve vztahu k *Druhému* mění na fenomén etický, se formuje, ovlivňuje se vzájemně s jinými fenomény. Je patrné, že bez jednoho či druhého fenomenologického pojmu bychom se k dalšímu nedostali. Nebo by tento fenomén nefungoval tak plynule a přímočaře, jak je zakořeněných v těchto pohybech, které jsem postupně ukázal.

Zatím jsem se věnoval *Lásce* k někomu – k *Druhému*. Záměrně jsem tedy vynechal *Lásku* k něčemu – k věci. Také touto *Láskou* Lévinas záývá. Vlastně ji povoluje. Objektem této *Lásky* (a objektem doslovně) může být dokonce něco čistě pojmového – abstraktního, nebo i materiální věc. Lévinas tento způsob *Lásky* vysvětluje na principu přeměny transcendence *Lásky* k *Druhému*, na imanenci.⁷⁸ Jako něco, po čem *Láska* touží a snaží se to nalézt, a to ještě předtím, než se hledat vůbec rozhodla. Tedy *Láska* jako transcendence k *Druhému* může být snížitelná (na rozdíl od *Jinakosti*) a tím se může zakotvit i ve věci.

⁷⁶ LÉVINAS, Emmanuel. *Existence a ten, kdo existuje*. Praha, 2009, str. 36.

⁷⁷ Tamtéž, str. 36

⁷⁸ LÉVINAS, Emmanuel. *Totalita a nekonečno*. Praha, 1997, str. 226

V neposlední řadě je třeba osvětlit *Lásku* k životu jako takovému. Lévinas samozřejmě vychází z toho, že život je bezprostředně milován. Že život už je milován.⁷⁹ Jakoby nepřímo Lévinas tvrdí, že život je před-milován; ještě vůbec před tím, než jest. *Lásku* k životu v celé plnosti Lévinas vyjadřuje opět tím, čím *Láska* k životu není. Navzdory životním situacím, vůči kterým se chci *Já* vymezit, oprostít se od nich, chci od nich uniknout, tyto situace se paradoxně navracejí k životu jako takovému. To znamená, že mé uniknutí od nich – můj nelibý nesouhlas vůči nim je prachbídým argumentem. Tyto životní situace, které k mé nevoli prostě přicházejí (byť proti nim zdánlivě „bojuji“), se pak zpět „zavedou“ k životu. Protože život je přináší sám a my nemáme moc ani sílu mu v tomto smyslu vzdorovat. „Každá opozice vůči životu se utíká k životu a jeho hodnotám.“⁸⁰

Dále pak Lévinas rozebírá *Lásku* k životu jako nepodobnost vůči *strachu* o bytí. Také zde Lévinas mezi řádky navazuje na Heideggerovo „nicotnění“ jako *strach* o bytí samotné, které jsem již rozebíral v kapitole Lenost a strach. Lévinas však říká, že *láska* k životu se této starosti, *strachu* o bytí nepřibližuje. Naopak poukazuje na to, že *Láska* k životu není bytí samotné, avšak ze štěstí bytí. Ta možnost! Naplněním bytostného štěstí v životě nebo z života je *slast*. Tu Lévinas ji chápe jako prostředek radosti ze života. Život a jeho krásy můžeme užívat a vnímat skrz prožitou *slast*. *Slast* nebo možnost ji prožít, nám přináší život. Lévinas sám říká: „Milovaný život – toť sama *slast* ze života, uspokojenost...“⁸¹

Tato *slast* pramení z *potřeb*, které člověk má. Jako například erotickou *Lásku*. Lévinas podle mého názoru trefně poukazuje na podobnost potřeby a *Lásky*. „V polibku a kousnutí je také směšně tragické napodobení jídla.“⁸² *Slast* pramení z *potřeby*, která je něco nižšího. Pro celistvou interpretaci *slasti* a tedy *potřeby* Lévinas dokumentuje takto: „Jako bychom za příliš velkou odvahu transcendence lásky museli zaplatit tím, že jsme vrženi do oblasti potřeb.“⁸³ *Láska* jako taková má mnoho podob, které jsou natolik vzájemně ovlivněny, že je nemožné a nedobré je od sebe oddělovat. Podstata *Lásky* zůstává ve všech jejích podobách.

⁷⁹ LÉVINAS, Emmanuel. *Totalita a nekonečno*. Praha, 1997, str. 126

⁸⁰ Tamtéž, str. 126

⁸¹ Tamtéž, str. 126

⁸² LÉVINAS, Emmanuel. *Existence a ten, kdo existuje*. Praha, 2009, str. 36.

⁸³ LÉVINAS, Emmanuel. *Totalita a nekonečno*. Praha, 1997, str. 226

6.1 Lásky plodí nový život

Už jsem popsal *Lásku* jako vztah k *Druhému*, jako nekonečné hledání, potřebu a *slast*. Dále bych chtěl *Lásku* nehlédnout z úhlu, který Lévinas nazývá *Plodnost*.

Plodností Lévinas chápe biologický mechanismus, pohyb života a dávání nového života. V *Plodnosti* ale vidí i jiné, naskytující se možnosti. Lévinas totiž navozuje myšlenku propojení dvou bytí na základě *plození* potomka. „*Já se může ve svých potomcích, v dceři a synovi ztratit a zase nalézt. Najít se znovu a mít možnosti, které pro jednotlivý subjekt, pro jednotlivého člověka možné nejsou. Co je možné pro mého syna, to je přirozeně možné jemu a ne mně. A přece je to v jistém smyslu moje možnost.*“⁸⁴ Tato hra možnosti možností, skrze kterou se de facto dívám na část sebe, mě fascinuje. Lévinas však upozorňuje na to, že ačkoli Já mám možnost možností společnou se svým zplozeným bytím, toto druhé bytí není mým vlastníkem a já jej nemám ve své moci.⁸⁵ I kvůli tomu Lévinas této své tezi připodobňuje čas. Chápe toto *plození*, můžeme říci rodičovství, jako „vložení“ další dimenze budoucího času. Navzdory jinému bytí (*subjektu*), Lévinas stále chápe vztah jako transcendentní. Jakýsi neviditelný přesun mezi bytími. I proto se nenechává nalomit příslušnými vědami. „*Jsem přesvědčen, že psychologické ‚záležitosti‘ jsou formami, jimiž se projevují vztahy ontologické. Psychologické není převratné.*“⁸⁶

Tímto Lévinas definuje nejen *Plodnost* (*plození*) jako rodičovství, ale jako skutečnost otcovství. V tomto smyslu právě Lévinas chce ještě více dát najevo, že to co pochází z vás – je zplozeno, má určité možnosti, které náleží jemu, ale de facto i vám. Fakt, že tato možnost možností, jakási dědičná transcendence, Lévinas hledá v Bibli. A to konkrétně u Boha, který je prvotním otcem vůbec. Proto je možný tento „přenos“.⁸⁷ Lévinas nicméně ještě dodává, že tato forma transcendence *plození* druhého bytí není na úrovni vlastností nebo prožitků. Tento proces jakéhosi nad-prožívání možnosti možností v *plozeném* bytí nemá povahu citu – cítění za např. syna, sdílení jeho pocitu ve smyslu empatie či soucitu. Transcendence této možnosti je v bytí – skrze bytí se k této možnosti v otcovstvím dostávám.⁸⁸

⁸⁴ LÉVINAS, Emmanuel. *Být pro druhého: (Dva rozhovory)*. Praha, 1997, str. 24.

⁸⁵ LÉVINAS, Emmanuel. *Etika a nekonečno*. Praha, 2009, str. 203.

⁸⁶ Tamtéž, str. 203.

⁸⁷ LÉVINAS, Emmanuel. *Být pro druhého: (Dva rozhovory)*. Praha, 1997, str. 25.

⁸⁸ LÉVINAS, Emmanuel. *Etika a nekonečno*. Praha, 2009, str. 204.

Lévinas se nezaobírá plodností biologicko-ontologickou. Pro něj není neplodný člověk nijak dehonestován, či ponížen. Jakkoli může být Bůh otcem nás všech (nebiologicky), tak podobně může být člověk otcem jinému člověku, může ho vést. Sám Lévinas tvrdí, že tento postoj, nikoli biologický vztah, je metaforicky užíván lidmi zcela běžně. Lévinas ještě navíc k otcovství přidává rozměr bratrství, který lze uchopit stejně. „*Otcovství a bratrství – příbuzenské vztahy bez biologických základů – běžné metafory v našem každodenním životě. Vztah učitele k žákovi nespočívá jen v tom, ale určitě je to v něm obsaženo.*“⁸⁹ Těmto transcendentním pohybům nejsou tedy podmínkou zákony biologie ani psychologie. Lévinas staví tento skrytý, transcendentní rozhovor mimo běžnou sféru komunikace, stále je však patrné, že i tento proces je jistým dialogem.

Velice zajímavá část Lévinasova výroku je jeho poslední věta o vztahu učitele a žáka. Tento fakt dává této kapitole zcela jiný rozměr. *Láska*, která *plodí* nový život ale nutně nemusí být biologická. Vztah otcovství a synovství je tedy přisvojením si „syna“, vedením *Druhého*. Ukázat mu cestu. Podle Lévinase vztah učitele a žáka je tedy logickým synonymem. Ukázat tedy žákovi cestu, vzít si ho „pod svá křídla“ a najít s ním tuto transcendentní roz-mluvu, tento dialog.

6.2 Od lásky ke společnosti

Již jsme si řekli, že od *Svobody* a *Odpovědnosti* se rodí *Láska*, která posléze *plodí* nový život. Tento koloběh by nefungoval a neměl by žádné zákonitosti, pokud by neměl *kde* „být“, resp. pracovat. Tento celý systém dialogických fenoménů pracuje ve společnosti, pracuje s mnoha vztahy samotnými.

Lévinas však vztahy bere trochu jinak, řekněme, jako společnost samotnou. Ano, Lévinas o společnosti mluví, nicméně ji přičítá různá negativita i pozitivita. Lévinas totiž v první řadě vyčítá člověku jeho formu vymanění se z „nahoty společnosti“, kterou člověka zakrývá oděvem. „Naškrobená“ krása však není ta pravá, není reálná. Člověk, který má nějaké výsady, práva, zastává nějaké společenské postavení, dostává se do jakéhosi „oblečeného bytí.“

⁸⁹ LÉVINAS, Emmanuel. *Etika a nekonečno*. Praha, 2009, str. 204.

Toto, podle Lévinase, velice těžce poznamenává zkoumání *Druhého*. Člověka (*Druhého*) na Světě respektujeme, vážíme si ho, dáváme mu úctu – neobjektivizujeme ho.⁹⁰ Nicméně toto devalvování na věc se děje právě pomocí oblečení. Oblečení zakrývá nahotu těla, je samo o sobě věcí a nedokáže nám propůjčit pravou identitu bytí. Proto Lévinas tvrdí, že nahota tváře, jakožto části těla, je jediná opravdu nahá. Být *Druhému* vydán tváří v tvář je ta nejlepší možnost. „*Když totiž vidíte nos, čelo, bradu a můžete je popsat, obracíte se k druhému jako k předmětu. S druhým se však nejlépe setkáme tehdy, když barvu jeho očí ani nepostřehneme, Když si všímáme barvy očí, nejsme s druhým v sociálním vztahu.*“⁹¹ Znamená to tedy, že formováním těla něčím, co k němu nepatří, tělo samo snižuje, ponižuje. Nicméně těmito výroky zajisté Lévinas netvrdí, že máme chodit nazí. Lévinas říká, že problém oděvu/oblečení je kategorizace bytí na *objekt*, na věc. Jedinou pravou a doslova odhalenou entitou lidského poznávání ve smyslu je akt tváře v tvář.

Lévinas tlačí neustále na vztah tváře v tvář, jakožto na počáteční dialog beze slov. Z tohoto dialogu usuzuje, že my – že každý potřebuje společníka, kterému mám možnost něco sdělit, o něco (řečeného) se podělit. „*Socialita ve světě je komunikace a sdílení. Rozkmotřit se znamená zjistit, že nemáme nic společného.*“⁹² Lévinas přičítá tomuto mluvení, tedy komunikaci i předávání myšlenek, nějakou zainteresovanost v něco, starost o někoho. Můžeme tedy říci, že všechny konkrétní vztahy mezi lidmi (společnost) jsou prostým sdílením. Lévinas vykazuje touhu oprostít se od zavedených rutin, které nutí člověka přemýšlet (a snad i zacházet) s *Druhým* (člověkem) jako s věcí. Lévinas dává vždy důraz na vztah. „*Konečnou a neredukovatelnou zkušenost vztahu vidím skutečně jinde: ne v syntéze, ale v přímém setkání člověka s člověkem, v sociálnosti, v jejím mravním významu.*“⁹³ Toto koresponduje s dřívějšími Lévinasovými myšlenkami: socialita jako vztah *ke* komunikaci s *Druhým*, je zdrojem toho pravého sdílení. Nemůžeme očekávat sdílenou zkušenost z povrchního, jak se nám snaží Lévinas vysvětlit. Společnost jako taková má být komunikací na vyšším ontologickém stupni. Bez přetvářky, bez zahalenosti oděvem – pouze, jak sám Lévinas říká, nelze v mezilidském vztahu myslet *Druhého*, ale stát mu tváří v tvář.⁹⁴

⁹⁰ LÉVINAS, Emmanuel. *Existence a ten, kdo existuje*. Praha, 2009, str. 33.

⁹¹ LÉVINAS, Emmanuel. *Etika a nekonečno*. Praha, 2009, str. 208.

⁹² LÉVINAS, Emmanuel. *Existence a ten, kdo existuje*. Praha, 2009, str. 34.

⁹³ LÉVINAS, Emmanuel. *Etika a nekonečno*. Praha, 2009, str. 205.

⁹⁴ Tamtéž, str. 206.

Pokud mluvíme o socialitě a společnosti, pak nesmíme zapomenout zmínit tyto dvě složky v Lévinasově díle *Totalita a nekonečno*. V tomto díle se Lévinas snaží rozkrýt hru sociality a společnosti na úrovni mezi-vztahů. Lévinas upozorňuje, že člověk nesmí být chápán jako věc, ale ani se nesmí snížit k chování nedůstojného člověka.

Kniha *Totalita a nekonečno* se logicky zabírá mimo jiné *Totalitou*. Touto *Totalitou* Lévinas nemyslí pouhé věznění člověka, ale úpadek celé společnosti, která chování jednotlivce, *Jednoho k Druhému*, nevede v etickém dialogu. Co je tedy důležité? Lévinas de facto sám naznačuje odpověď. „Mít jasno v otázce, je-li společnost v běžném slova smyslu výsledkem zásady, že člověk je člověku vlkem, nebo zásady, že člověk je pro člověka, je nesmírně důležité.“⁹⁵ Tedy celá společnost je zásluhou jedince: každý má tu možnost výběru zásady, jak se bude ve vztahu k *Druhému* chovat. Společnost svými povrchními, individuálními bytími sama utváří *Totalitu*. Bytí, vztah k *Druhému*, je protkán jakýmsi „tajemstvím“. Toto „tajemství“ je na úrovni komunikace, dialogu. Jenže *Totalita* „tajemství dialogu“ ruší. A proto v *Totalitě* nemůže být *Svoboda*, nefunguje roz-hovor tváře v tvář, tím pádem člověk na otázku nedostává odpověď, tudíž není od-povědný za *Druhého*.⁹⁶

Tedy politika (*Totalita*) závisí na socialitě, na celé společnosti. Pokud se jeden a *Druhý* k sobě nebudou chovat eticky, nemohou spolu na Světě roz-mlouvat, natož být. Proto je důležité zkoumat politiku eticky a nikoli pouze formálně, zákonně, prostě se všemi jejími administrativními náležitostmi. Lévinas sám dokládá nejdůležitější podstatu bytí pospolu, bytí v pluralitě na Světě. „Ve všem, co jsem napsal a myslel, je třeba podtrhnout, že právě v pluralitě, právě dvojnosti, právě socialitě a bytí ve dvou přísluší jakási zvláštní výtečnost, která se nedá redukovat.“⁹⁷ Tímto jsme společně s Lévinasem dokázali, že pokud ve společnosti upadne jedinec, může upadnout celá společnost a jako taková, „nakažená“ společnost, přivádí na Svět *Totalitu*. V *Totalitě* už není možnost „tajemného“, který je etickým základem a jakýmsi právem každého člověka, každého bytí mít možnost tohoto dialogu.

V kapitole *Láska plodí nový život* jsem mimo jiné rozebíral transcendentní dialog, roz-hovor mezi dvěma bytími, ať už biologicky zplozenými nebo přivlastněnými. Tento transcendující dialog v *Totalitě* právě mizí, je neuskutečnitelný.

⁹⁵ LÉVINAS, Emmanuel. *Etika a nekonečno*. Praha, 2009, str. 207.

⁹⁶ Tamtéž, str. 206-207.

⁹⁷ LÉVINAS, Emmanuel. *Být pro druhého: (Dva rozhovory)*. Praha, 1997, str. 26.

Závěr

Tímto jsme se dostali na konec mé práce. Je více než zjevné, že Lévinasův prvotní odkaz jeho filosofie směřuje právě k jakékoli vztahovosti *Jednoho a Druhého*. Ve svém Úvodu jsem psal a popisoval smysl Lévinasových ontologicko-fenomenologických analýz, které nám mají odhalit samotné pojmy v jejich nahotě. S odstupem času a postupem této mé práce přicházím na myšlenku, že Lévinas fenomenologii a ontologii předkládá primárně k etice. Tedy vývoj není ontologicko-fenomenologický, není to prázdné zkoumání jazykových analýz různých pojmů. Lévinas jakoby říkal, pojďme se od toho oprostít, tyto filosofické disciplíny jsou „pouze“ dobrým nástrojem, prostředkem k nalezení tohoto, co potřebujeme: etiky.

Zaměření mé práce je nalézt, pokusit se osvětlit pomocí Lévinasových spisů, náznak jeho metody výchovy na poli ontologicko-fenomenologické etiky. Etika je touto výchovou, touto filosofií výchovy základním stavebním kamenem. Postupem všech kapitol nacházíme různé životní situace, či pohyby, které běžně zažíváme. Nikoho z nás by nenapadlo, že právě tyto životní fenomény jsou pro Lévinase tak důležité ve smyslu etického vztahu k *Druhému* a jejich zařazení, jejich povýšení na tak vysokou úroveň. Jak jsem již psal v Úvodu, Lévinas de facto žádnou filosofii výchovy nemá. Prostředníkem možného náznaku této výchovy je právě etika, která ale předchází jakémukoli *učení* nebo výchově vůbec. Co je tedy primární podstata dobrého pro Lévinase? Je tím nějaká připravenost učitele? Je tím špičková odbornost a profesionalita pedagoga? Ve všech kapitol je nám zřejmé, že výsostné postavení v tomto diskurzu má obecný pojem *chování*. Pro Lévinase má toto velice hluboký význam. Všechny kapitoly, kterými jsem zde provázel a čerpal z Lévinasových děl, mají jednoho společného jmenovatele a to je právě *chování* nebo *jednání*. Je to zárodek, záruka něčeho, co nás všechny nutí posouvat se k lepšímu. Je to závazek, který vyvěrá z *Odpovědnosti*, z *Lásky*.

Zdá se, že Lévinas trochu negativně navazuje na racionalisty a empiristy. Lévinas se chce za každou cenu vyhnout a uniknout omezování bytí, omezování *Druhého* na věc. Bohužel, jak jsem popisoval v kapitole *Řeč a tvář* a později v kapitole *Od lásky ke společnosti*, Lévinas vypovídá o tomto proměňování člověka na věc. Člověk to zapříčiňuje sám, svým jednáním, svých chováním ve společnosti, tak i k jednotlivci.

V Lévinasově knize *Etika a nekonečno* se dozvídáme nejen o filosofických myšlenkách, zabudování Tóry do filosofie (etiky) jako takové, ale i o jeho dalších dílech, které Lévinas sepsal a o kterých mluví v rozhovorech Philippem Nemo. Pro mě, jakožto Lévinasova čtenáře, byly tyto rozhovory velice příjemně čtivé a pozoruhodné. Zaujala mě část rozhovoru, kdy Lévinas vypovídá o svém životě, o svých filosofických začátcích. Ve svém Úvodu jsem již vzpomněl na velký vliv ruské literatury a ruské kultury na Lévinase. Litevské městečko Kaunas, v kterém se Lévinas narodil, tehdy totiž spadalo pod Rusko a i název tohoto města byl jiný. Sám Lévinas tvrdí a tím se chci vrátit k *Etice a nekonečnu*, že než se vůbec dostal k filosofii, právě jakýmsi Lévinasovým „prvotním hybatelem“, hybatelem jeho myšlenek, byli právě velcí ruští romanopisci a filosofové.⁹⁸ Lévinas to, zdá se, chápal jako jakési předporozumění Světa a života. Ovšem, největším vkladem do života a jeho pozdější myšlenek, byla Bible. K té se utíkal, od ní a z ní čerpal své prvotní myšlenky. „*Ten pocit, že Bible je knihou knih, v níž se říkají ty nejzákladnější věci, věci, které musí být řečeny, aby lidský život měl smysl, a že se říkají formou, která pro komentátor otvírá přímo ty nejhlubší dimenze...*“⁹⁹ A tímto Lévinasovým citátem se opět navracím paradoxně k našemu hlavnímu tématu mé práce: k etice. V nasnadě je tedy otázka, je-li Lévinasova etika zdrojem právě z jeho zbožnosti, v jeho víře. Určitě se dá polemizovat o tom, zdali by Lévinas apeloval takovým významným způsobem na etický vztah k *Druhému* nebýt jeho židovského původu.

Sám Lévinas tvrdí, že Bible spolu se čtením velkých, ruských autorů jej předpřipravili na studium filosofie ve Francii a to konkrétně ve Štrasburku.¹⁰⁰ Zde se Lévinas potkal s lidmi, s učiteli (profesory), na které podle jeho slov, nedokáže zapomenout. Nebudu zde zmiňovat všechny, nicméně jedno bych zde rád uvedl a tj. Maurice Halbwachs. Toho si, mimo třech ostatních, váží Lévinas snad nejvíce. Z textu je cítit, že jej tento profesor inspiroval. Sám totiž Halbwachs prožil německou okupaci a byl za tohoto *Totalitního* zřízení zabit. Nicméně tito čtyři pánové byli pro Lévinase skutečnou inspirací. Viděl v nich autoritu, inteligenci tehdejší doby. S nimi zažíval první roky na vysoké škole.

⁹⁸ LÉVINAS, Emmanuel. *Etika a nekonečno*. Praha, 2009, str. 185.

⁹⁹ Tamtéž, str. 185

¹⁰⁰ BERGO, Bettina. Stanford Encyclopedia of Philosophy: Emmanuel Levinas [online]. 2011 [cit. 2018-05-07]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/levinas/#LifCar>

Tito učitelé, jak je sám Lévinas nazýval, mistři, kteří ho učili během vysokoškolských studií, se mu nesmazatelně zaryli do jeho paměti. Čím tedy působíme na člověka obecně? Jsou to sympatie? Je to krása člověka, avšak uchopená v tom nejnižším slova smyslu – tedy prvotní, povrchní dojem? Je to zapůsobení člověka k člověku na úrovni ontologické etiky a nebo, jak jsem rozebíral v kapitole Láska plodí nový život, na úrovni transcendentní komunikace? Považuji totiž Lévinasovy vzpomínky jako důkaz toho, že tito čtyři pánové pro něj byli ti otcové, o kterých jsem mluvil ve výše zmíněné kapitole. Přisvojili si ho, dali ho na cestu, ukázali mu ji a vedli ho. Díky nim Lévinas poprvé hlouběji poznal, jak filosofie funguje, co zkoumá, jak se filosofie ptá a vůbec pochopil, jaká je mentalita francouzského vzdělávání.

Co je tedy hnacím motorem Lévinasovy etiky jako takové? Co je Lévinasovým dlouhým vy-povídáním si o etice? Lévinasův životní příběh jsem již v střípcích předkládal ve svém Úvodu. Záměrně jsem však vynechal Lévinasovu životní etapu během začátku a de facto po celý průběh druhé světové války a nechal si ji do Závěru.

Jako již naturalizovaný Francouz byl vojensky povolán a během německé okupace i zajat. Pravděpodobně tyto zážitky přiměly, podpořily k sepsání díla *Existence a ten, kdo existuje*. Jak jsem již říkal v Úvodu, v tomto díle se Lévinas silně vyrovnává s Heideggerem, s jeho sklony k hitlerismu.¹⁰¹ Ovšem co je velice důležité pro náš Závěr je, že se už z názvu tohoto Lévinasova díla dozvídáme, je myšlení existence člověka. Vůbec, dílo *Existence a ten, kdo existuje* vzniklo bezprostředně po válce v roce 1947. Lévinas musel být plný myšlenek a vlastně i otázek. Mimo vymezení se Heideggerovi, přetransformování německého výrazu „es gibt“, hledá Lévinas jakousi útěchu po tom všem, co zažil. Nezkoumá jako jeho předchůdci, co je vlastně existence je, jaké mají postavení existence, bytí a jsoucno. Lévinas chce ukázat, jak velká existence je, co v ní máme hledat, jak se k ní máme *chovat*. Dílo *Existence a ten, kdo existuje* není pojaté jako čisté, etické dílo. Lévinas se zde mimo existence věnuje fenoménům, které život a vůbec veškeré vztahy provázejí.

¹⁰¹ LÉVINAS, Emmanuel. *Být pro druhého: (Dva rozhovory)*. Praha, 1997, str. 36.

Etické myšlenky, které nastínil Lévinas v *Existence a ten, kdo existuje* dokončil dle mého soudu ve své největší knize *Totalita a nekonečno*. Zde již Lévinas plnohodnotně hovoří o vztazích, které jsem nazval Fenomenologické dialogy „B“. Tedy o přímých vztahových fenoménech k *Druhému*. Tato kniha tvořila asi nejpodstatnější část z mé práce. Byť se zdá, že nebyla možná tolik, tak naopak v ní jsem našel nejvíc etických podkladů vůbec.

Stále však trvám na tom, že chci, aby má práce vyzněla jako prostředek k hledání Lévinasovy výuky, jeho výchovy. Již několikrát jsem v průběhu své práce zmiňoval, že Lévinas svou pedagogickou či výchovnou část nemá. Není odborníkem na toto téma. Nicméně mým úkolem bylo najít určité okruhy Lévinasových děl, které by k tomuto mohly vést. Skrze jeho ontologicko-fenomenologická zkoumání jsem se dostal k zaštiťující odpovědi: k etice. A tedy stojí před námi otázka: Je etika důvodem a cílem Lévinasovy, podle nás, domnělé výchovy? Z mého textu musí být patrné, že etika všemu naopak předchází, ona je spouštěčem, je mechanismem v bytostním slova smyslu. Všechny Lévinasovy kritiky nebo naopak přednosti analýz určitých fenoménů vedou ke skrytosti, v které se nachází právě etika. Ta by se měla skrývat za veškerým chováním jedince. On je *zodpovědný* za veškeré své činy. Lévinas v díle *Existence a ten, kdo existuje* naznačuje etické možnosti, které dokončuje až v díle *Totalita a nekonečno*. S myšlenkou a vědomím, že Lévinas byl a zažil druhou světovou válku a to daleko více, než si kdokoli z nás dokáže představit, jsem si vlastně snažil představit Lévinasovy myšlenky během psaní těchto textů, hlavně pak *Totality*. Jakoby se Lévinas snažil pořád vyrovnávat s hrůzami a útrapami ze zajateckého tábory, jakoby se zpětně snažil říct bachařům a německým vojákům, co činí z člověka, kam ponížili jeho bytí, jeho existenci. Že nevidí nějaký přesah jejich *chování*. Představil jsem si uvězněného člověka, který je v zajateckém, pracovním, koncentračním či vyhlazovacím táboře. Pozbyl téměř veškerého šatstva, nemá téměř co jíst, není svobodný, daleko od domova, je týraný a zbídačený. Jeho veškerý „lesk“ lidství se smrškl do kolonky v seznamu. Ano, jakoby najednou omezili člověka a jeho identitu na vytetované číslo na ruce. To je podle mě počáteční smysl Lévinasových prací. Ukázat, kam až sahá lidská důstojnost, co ji předchází a co všechno je její součástí.

Které všechny fenomény běžného života s ní jdou ruku v ruce. Etika totiž vede k respektu, důvěře, vede přímo k *Druhému*. Není však pouze znakem ontologie. Etika je primárním nástrojem, který nám dává možnost chovat se k *Druhému* dobře, důstojně. Vidět ho jinak, nepovrchně, nekategorizovat ho. Základem úspěchu v jakémkoli vztahu, v jakékoli práci, je etika. Proto pro mě vyústěním mé práce je etika jako vzor výchovy, její předzvěst, její metoda. V této práci tedy nešlo od samého počátku o hledání přímé definice Lévinasovy pedagogiky. Pro mě je tímto cílem čistá etika, její aplikace k *Druhému*, který nesmí být omezován, redukován a ponižován.

V této rovině se už mohu pustit do učitelských témat, kdy tedy *Jeden a Druhý* (učitel a žák) k sobě mají tak blízko, jak moc jsou obě bytí schopna akceptovat etické výsady člověka. Jak moc je člověk ochotný učitel žáka nekategorizovat, nevidět v něm pouze zapsanou čárku v třídnici. Přistupovat k žákovi v transcendentním roz-hovoru, kde je pro mě víc, než „oblečenou věcí.“ Vzít si žáka do nebiologického, ale přesto otcovského vztahu. Najít mu cestu a vést ho. Učitel není dobrým učitelem podle své odbornosti, podle kilogramů přečtených knih. Dobrý učitel je ten, který zanechá stopy ve svých žácích, kteří byli ochotni naslouchat. Být pro ně takovým duchovním otcem, jak sám Lévinas říká. Proto skrze etiku je mým cílem být dobrým učitelem. Tak dobrým, aby si mě žáci pamatovali a vzhlíželi ke mně i po tolika letech, jako sám Lévinas vzpomínal.

Seznam použité literatury

Prameny:

LÉVINAS, Emmanuel. *Existence a ten, kdo existuje*. Praha: OIKOYMENH, 2009, 85 s. ISBN 80-86005-36-4.

LÉVINAS, Emmanuel. *Etika a nekonečno*. Praha: OIKOYMENH, 2009, 231 s. ISBN 978-80-7298-394-0.

LÉVINAS, Emmanuel. *Totalita a nekonečno*. Praha: OIKOYMENH, 1997, 274 s. ISBN 80-86005-20-8.

LÉVINAS, Emmanuel. *Být pro druhého: (Dva rozhovory)*. Praha: Zvon, 1997, 65 s. ISBN 80-7113-217-9.

Elektronické zdroje:

BERGO, Bettina. *Stanford Encyclopedia of Philosophy: Emmanuel Levinas* [online]. 2011 [cit. 2018-05-07]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/levinas/#LifCar>

SVOBODOVÁ, Zuzana. Pojetí touhy u Emmanuela Lévinase. *PAIDEIA:*

PHILOSOPHICAL E-JOURNAL OF CHARLES UNIVERSITY [online]. 2014, **2014**(1), 8 [cit. 2018-02-15]. Dostupné z:

https://www.academia.edu/12105659/Emmanuel_L%C3%A9vinas_s_Notion_of_Desire

HOGENOVÁ, Anna. *Pedagogika: Časopis pro vědy o vzdělávání a výchově* [online]. 2001, **50**(4) [cit. 2018-02-19]. ISSN 2336-2189.

HOGENOVÁ, Anna. *PAIDEIA: PHILOSOPHICAL E-JOURNAL OF CHARLES UNIVERSITY: Privace a její úloha v myšlení* [online]. 2011, **8**(2-3) [cit. 2018-03-04].

Dostupné z:

http://paideia.pedf.cuni.cz/index.php?search=privace&sid=2&search_btn=%20Vyhledat%20&lng=cs&lsn=10&jiid=25&jcid=202

ABZ slovník českých synonym - on-line hledání. ABZ slovník českých synonym - on-line hledání [online]. [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <http://www.slovník-synonym.cz/web.php/>

Summary

By this thesis I came to the conclusion that my searching for Lévinas's education lies in his ethics. This ethics is the foundation of all the coexistence of people in the world. Ethics is a way to education and is the source of all understanding in the relationship. Without this relationship of ethics, it is very difficult, rather impossible, to lead dialogue with each other. Therefore ethics precedes education.